

Аўтар —
ТЭКСТ —
Чытач
стар. 6

З надзеяй
на плённую
працу
стар. 12

Разблытаць
сюжэтныя
хітраспляценні
стар. 13

Дзень гістарычнай справядлівасці

Фота БелТА.

У мінулую нядзелю мы святкавалі Дзень народнага адзінства. 17 верасня 1939 года пачаўся вызваленчы паход Чырвонай арміі для ўз'яднання з Заходняй Беларуссю. У сучаснай гісторыі нашай незалежнай краіны гэты дзень — дзяржаўнае свята, якое сёлета мы адзначалі трэці раз. Як падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, дзень 17 Верасня — гэта адна з трох гістарычных дат нароўні з 9 Мая (Дзень Перамогі) і 3 Ліпеня (Дзень Незалежнасці), якія даюць нам магчымасць азірнуцца ў мінулае, каб моцна трымаць у руках сваю сучаснасць і абараняць будучыню.

Урачыстыя мерапрыемствы з нагоды свята прайшлі ва ўсіх рэгіёнах Беларусі. А галоўным з іх стаў патрыятычны форум «Мы — беларусы!», які адбыўся ў зале «Мінск-Арэны». На свята прыехалі шматлікія дэлегацыі ад усіх абласцей і горада Мінска. Сярод іх — кіраўнікі дзяржаўных органаў, міжнародных арганізацый, прадстаўнікі дыпламатычных місій, творчай інтэлігенцыі, грамадскіх аб'яднанняў, палітычных партый, СМІ, моладзь, спартсмены.

Сюжэт форуму быў пабудаваны на расповедзе аб сучаснай Беларусі — яе традыцыях, дасягненнях і будучыні. Беларусь — гэта не проста краіна на карце, гэта месца, дзе жыве незалежны народ, які ганарыцца сваёй тэрытарыяльнай цэласнасцю, незалежнасцю і дасягненнямі. Святкаванне Дня народнага адзінства — даніна памяці нашым суайчыннікам, якія змагаліся за ўз'яднанне беларускага народа ў адзінай нацыянальнай дзяржаве. Менавіта адзінства дапамагло нам выстаць у гады Вялікай Айчыннай вайны, перамагчы і аднавіць краіну з руін. І сёння мы разам працуем на карысць нашай Радзімы!

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў беларускі народ з Днём народнага адзінства. «Гэтае свята звяртае нас да значнага дачынення, што стала найважнейшай вяхой у гісторыі беларускай нацыі, якая, прайшоўшы скрозь боль і выпрабаванні, здобла дзяржаўнасць, суверэнітэт і сусветнае прызнанне, — гаворыцца ў віншаванні. — Падзеі 17 верасня 1939 года заклалі трывалы фундамент для дасягненняў і поспехаў сучаснай Беларусі, прадвызначылі яе далейшы шлях развіцця. У аснове нашай з'яднанасці — вернасць паміці продкаў, багатая культурная спадчына, стойкасць і працавітасць, блізкае кожнаму з нас традыцыйнае каштоўнасці». Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што беларусы навучыліся быць разам не толькі ў барацьбе, але і ў стварэнні, у сваіх імкненнях і дасягненні мэт. Агульнай задачай беларускага народа — праз дыялог і ўзаемаарэамаваны прымнажачы патэнцыял і славу роднай зямлі, захаваць яе самабытнасць і міжнародны аўтарытэт.

• Кіраўнік дзяржавы павіншаваў Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Веняміна, Патрыяршага Экзарха ўсё Беларусі з 55-годдзем. «Ваша шчырае служэнне Праваслаўнай Царкве, роднай зямлі і беларускаму народу дапамагае знаходзіць рашэнні самых складаных сацыяльных задач, садзейнічае выхаванню падрастаючага пакалення, спрыяе захаванню гістарычнай паміці, — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка. — Мудрае пастырскае слова заўсёды настаяла вернікаў выбудоўваць сваё жыццё ў адпаведнасці з высокімі хрысціянскімі ідэаламі, благаслаўляе на стваральную працу, падтрымлівае міжрэлігійны і міжканфесійны дыялог».

Спацыванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў спацыванне родным і блізім лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Мікалая Дабранрава. «Пайшоў з жыцця адзін з самых яркіх паэтаў эпохі. Яго бессмертную творчасць, якая адлюстроўвае багатую гісторыю і культурныя традыцыі савецкага і расійскага мастацтва, любяць людзі розных пакаленняў. На беларускай зямлі з асаблівым хваляваннем і цеплынёй выконваюць песні на творы Мікалая Мікалаевіча, добрага сябра Беларусі. Светлая паміць аб ім заўсёды будзе жыць у нашых сэрцах», — гаворыцца ў спацыванні.

Форум. Кіраўнік дзяржавы накіраваў прывітанне ўдзельнікам рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Дзяржаўная палітыка ў сферы гісторыі: праблемы і перспектывы захавання гістарычнай праўды і паміці». У прывітаннім слове Прэзідэнт Беларусі адзначыў, што грамадства павінна больш прынічыпова і бескампрамісна адстойваць праўду, выхоўваць падрастаючае пакаленне на прыкладзе традыцыйных каштоўнасцей беларусаў, іх гераічных і працоўных подзвігаў. Відучая роля ў гэтай важнай місіі належыць гістарычнай навучы, падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Вярнісаж. Адкрыццё выставы «Вобразы Святога Сямейства» з фондаў Музея старажытнабеларускай культуры адбылося ў Нацыянальным мастацкім музеі. Прадстаўлены ў экспазіцыі абразы належыць розным хрысціянскім цэрквам, якія на працягу стагоддзяў сусіснуюць у Беларусі як шматнацыянальнай і поліканфесійнай краіне. «Цэнтральны іконаграфічны вобраз, які прасочваецца ў алтарных палотнах «Маці Божая з немаўляці Хрыстом» і «Святы Юзаф з Хрыстом», — адлюстраванне ўзору сямейнага жыцця. Пачэснае месца ў экспазіцыі занялі абразы «Маці Божая Вастрабрамская» і «Маці Божая Бялыніцкая», шанаваныя як на ўсходзе, так і на захадзе Беларусі, як у каталіцкім касцёле, так і ў праваслаўнай царкве», — расказалі ў музеі. Выстаўка будзе экспанавацца да 2 кастрычніка.

Традыцыя. Рэканструкцыя календарна-абрадавага свята «Багач» пройдзе ў Купалаўскім мемарыяльным запаведніку «Вязінка» ў нядзелю. Мерапрыемства будзе праводзіць Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы разам са Студэнцкім этнаграфічным таварыствам. У праграме свята — урачысты абрад ссыпання зерня і запальвання агню; дажынкавыя і восеньскія спевы з розных рэгіёнаў Беларусі; святочныя пачастункі — хатні сыр, хлеб і мёд; майстар-класы па рамёствах; кухня і кірмаш; традыцыйныя танцы.

• Фэстываль «Случкі паясы» пройдзе ў Мінскай вобласці чацвёрты раз, піша БелТА. У праграме мерапрыемства — выстаўка вырабаў народных майстроў Мінскай вобласці, да якіх сёлета далучацца творцы з іншых абласцей. Значная падзея фэстывалу — міжнародная навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная тэме захавання і развіцця тэкстыльных традыцый нацыянальнага касцюма як неад'емнай часткі гісторыка-культурнай спадчыны краіны. Да таго ж праходзіць тэматычны майстар-класы, а таксама конкурс на тэме беларускай лямпы. У ім саборнічаюць умельцы ў шэрагу намінацый. Узнагароджаны таксама будучыя самы малады майстар і самы вопытны педагог.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Мары над Нёманам

Дэлегацыя Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі прыняла ўдзел у святочным бібліяфэсце «Горад мары», прымеркаваным да 895-годдзя Гродна. Бібліяфэст быў арганізаваны Цэнтралізаванай бібліяэчнай сістэмай г. Гродна і Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкай імя Я. Карскага пры тэхнічнай падтрымцы Гродзенскага цэнтру культуры. Ён стаў адным з шэрагу мерапрыемстваў пад эгідаю «#ГРОДНОЯ!».

Адкрыццё пляцоўкі фэстывалу размясцілася на шырокай прасторы ў парку Жылібера. Праграма бібліяфэста «Горад мары» змясціла ў сябе ўшанаванне сямейных чытацкіх дынастыяў, літаратурны квест,

гульнітэкі, творчыя майстэрні, выстаўкі кніг пра Гродна, выступленні творчых калектываў — усяго не пералічыць. Па традыцы для пісьменнікаў было адведзена месца для неспрэднага дыялогу з чытачом і нават для сумеснага чаювання з сябрамі.

Якія ж мары і надзеі звязваюць гродзенскія пісьменнікі з вобразам роднага горада-юбіляра? Вядома, нам важна, каб Гродна заставаўся горадам чытаючым, а яго выхарацікаваліся не толькі мінулым, але і сённяшнім днём айчынай літаратуры. Мы ўпэўненыя ў тым, што багатае гісторыі прадугледжвае і вектар, накіраваны ў будучыню.

Высокім патрабаваннем сучаснай літаратуры адпавядаюць творы, працэнтаваны паэтам на святочнай пляцоўцы бібліяфэста «Горад мары».

З цёплым лірычным віншаваннем любай Гародні выступіла аўтар шматлікіх прысвечаных гэтай гораду, старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Людміла Кебіч. Прагучалі прысвечаныя гораду і гараджанам вершы для дзяцей, а таксама творы патрыятычнай, грамадзянскай і філасофскай лірыкі, аўтары якіх — Таццяна Сучкова, Кацярына Каламіцава, Людміла Шаўчэнка, Ганна Скаржынская-Савіцкая, Грына Палудзень і іншыя.

Спецыяльна да 895-годдзя Гродна падрыхтаваны зборнік літаратурна-мастацкіх твораў «Найлепшы горад Зямлі» і апублікаваны ў выглядзе інтэрнэт-выдання. Пасля выхаду папяровай кнігі абавязкова адбудзецца яе прэзентацыя з удзелам аўтараў.

Дзімітрый РАДЗІВОНЧЫК

«Святло іх зорак шлях нам асвятчае»

За невялікі адрэзак часу пакінулі гэты свет тры баранавіцкія паэты — Алякс Корнеў, Юрый Мацюшка і Мікола Бусько. Каб ушанаваць паміць іх і ўспомніць багатую літаратурную спадчыну, у Баранавіцкай раённай бібліятэцы імя Я. Чачота прайшла вечарына «Святло іх зорак шлях нам асвятчае».

Відучая мерапрыемства, кіраўнік літаратурна-музычнай гасцёўні «Крыніца» Раіса Раманчук пазнаёміла прысутных з жыццёвымі і творчымі шляхамі паэтаў-землякоў. Успаміны родных, блізкіх, сямейнага сведчаць, што зоркі баранавіцкіх песняроў не пагаснуць на паэтычным небасхіле, многія іх творы пакладзены на музыку.

Сябры па творчасці гаварылі і пра душэўную шчырасць твораў, іх умненне выказваць сваю любоў да людзей. Верш свайго дзядулі Алясея Корнева прачытаў самы юны ўдзельнік сустрэчы Мірон. Пагаемнымі думкамі падзяліўся сын Юрыя Мацюшкі Сяргей. Ён падарыў бібліятэцы і аддзяленню Саюза пісьменнікаў Беларусі зборнік паэзіі свайго бацькі.

Падчас сустрэчы была прэзентавана і кніга, якая пабачыла нядаўна свет у Выдавецкім доме «Звязда».

стасункі

Некалькі гадоў працягваецца і пашырэнне творчае супрацоўніцтва Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі з літаратурнай Ліпечкай вобласці — членамі Саюза пісьменнікаў Расіі, аб'яднаных у арганізацыі «Воінскае супрацьстварэнне». Напрыклад, выдадзена некалькі сумесных зборнікаў. Аўтары ідэі і ўкладальнікі — Тамара Кавальчук (Мінск) і Валодзіца Баюканскі (Ліпечк). У канцы мая гэтага года ў Мінску і Асіповічах прайшоў трохдзёны фэстываль беларуска-расійскай культуры.

Днямі беларуская дэлегацыя ў складзе старшыні сталічнага аддзялення СПБ Міхася Пазнякова, а таксама Тамары Кавальчук і Наталлі Саветнай па запрашэнні калег пабывала ў Ліпечкай вобласці. І прыхалі беларусы не з пустымі рукамі — прывезлі частку тыражу новага беларуска-расійскага зборніка твораў «Дастояніе», гэтым разам прысвечаных Л. М. Талстома.

8 верасня іх сардэчна, хлебам-соллю сустракалі ў горадзе Данкоў. У Раённым доме культуры адбылася прэзентацыя зборніка, дзе выступілі як беларускія госці, так

Гэта зборнік «Чыстая музыка неба», адным з аўтараў якой з'яўляецца Мікола Бусько. Свайго калегу ўспомніў і паэт-сатырык з Івацэвічаў Віктар Рэчыц.

Трапяткія, з вялікай цеплынёй і пранізлівым сумам, гучалі паэтычныя прысвечэнні, словы ўдзячнасці знакамітым землякам ад твораў літаратурнага клуба «Ліра» — Галіны Ліс, Раісы Раманчук, Міколы Зайцава, Мары Філіпавай, Людмілы Шувалавай, Вячаслава Хвайніцкага, Анатоля Хвайніцкага, Ларысы Антонавай, Наталлі Маёравай, Грыны Мезенцавай.

На словы паэтаў выканалі песні ўдзельнікі ансамбля «Primavera» (кіраўнік Таццяна Чарняк), народнага тэатра-студыі аўтарскай і бардаўскай песні і паэзіі «Ваганты» (кіраўнік Алена Майсейчык).

Запамінальнай старонкай мерапрыемства стала экскурсія па бібліятэцы імя Яна Чачота, якую правяла гаспадыня кніжнага храма Таццяна Лайша. Знаёмства з распрацаванымі і створанымі краязнаўча-літаратурнымі гульнямі для юных чытальнікаў, сабранымі ўнікальнымі матэрыяламі, тэматычнымі сцэндамі, што адлюстроўваюць багатую гісторыю роднага краю, сапраўды ўразіла. А яшчэ намаганнямі супрацоўнікаў бібліятэкі выдаюцца тэматычная газета і альманах «С.Т.Р.О.К.И.» і бібліятэчныя коміксы.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Цёплыя сустрэчы

і ліпечкай літаратуры пад старшынствам Валодзіца Баюканскага. Літаратуры наведалі в. Асіновыя Прудкі, усклалі кветкі да стэлы ў гонар жанчын, якія дапамагалі Л. М. Талстома ў арганізацыі сталовак для тых, хто галадае. А вечарам у Данкове адбылася паэтычна-музычная імпрэза.

9 верасня гасцей сустракалі адміністрацыя і работнікі культуры г. п. Леў Талстой. У цэнтральнай раённай бібліятэцы адбылася прэзентацыя зборніка «Дастояніе», у якім прадстаўлены творы 29 беларускіх і расійскіх пісьменнікаў. Пасля членаў дэлегацыі выступілі на мітынг, прысвечаным 195-годдзю з дня нараджэння Л. М. Талстога, які адбыўся ў скверы перад помнікам сьліннаму пісьменніку. Свята прадоўжылася на вялікай пляцоўцы пад адкрытым небам.

10 верасня святочныя мерапрыемствы працягваліся ў горадзе Лебядзін. У мясцовым краязнаўчым музее шматлікія прысутныя з вялікай цікавасцю слухалі аўтарскія, так і сваіх літаратураў, а таксама спевакоў. У пад вечар у Ліпечку прайшоў круглы стол, на якім літаратуры і прадстаўнікі адміністрацыі горада абмеркавалі шляхі далейшага супрацоўніцтва і арганізацыю ў наступным годзе расійска-беларускага

літаратурнага фэстывалу ў абласным цэнтры.

За вялікі ўклад у развіццё літаратуры і беларуска-расійскіх літаратурных сувязей Міхася Пазнякоў і Тамары Кавальчук былі ўзнагароджаны медалём імя Л. М. Талстога. Яны таксама сталі акадэмікамі Міжнароднай акадэміі рускай славаеснасці.

Павел КУЗЬМІЧ
Фота даслана аўтарам

прэзентацыі

Шляхам яднання і згоды

14 верасня 2023 года гродзенскія пісьменнікі выступілі ў гімназіі № 5 імя У. С. Караткевіча г. Гродна. Тэмай сустрэчы з моладдзю пад назвай «Наша сіла — у яднанні і згодзе» стала самае малядое дзяржаўнае свята Беларусі — Дзень народнага адзінства.

Напярэдадні ў госці да гімназістаў, педагогаў і бібліятэкараў завіталі старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Людміла Кебіч і паэт, публіцыст Дзмітрый Радзівончык. Ініцыятыву літаратурнага падтрымала адміністрацыя гімназіі, і вось у чытальнай зале бібліятэкі ўжо ідзе сяброўская гутарка пра ідэю новага свята, абмяркоўваюцца гісторыя яго ўзнікнення, гукаць радкі заходнебеларускіх паэтаў, герояў падзей тых далёкіх гадоў, калі пасля ўз'яднання

заходніх і ўсходніх зямель Беларусі стала адзінай краінай.

У выкананні вучняў гімназіі прагучалі вершы Міхася Васілька, Піліпа Пестрака, Валянціна Таўлая. Людміла Кебіч успомніла апаведы сваёй бабулі пра суровыя часы, калі заходняя частка Беларусі знаходзілася пад уладай панскай Польшчы, калі беларуская мова і культура забараняліся, а чалавек быў пазбаўлены сваіх грамадзянскіх правоў, нават марыць не адважваўся пра элементарную чалавечую годнасць. Старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ распавяла пра тое, з чым абласная пісьменніцкая арганізацыя сёлета падыходзіць да новага ў Беларусі свята: напрыклад, рыхтуе да выдання тэматычны калектыўны зборнік літаратурна-мастацкіх твораў «Слова яднання». Людміла Кебіч прапачыла нізку сваіх вершаў, створаных

спецыяльна да Дня народнага адзінства. У мерапрыемстве прыняла ўдзел і настаўніца беларускай мовы і літаратуры, паэтка Наталія Чакун. Яна прадэкламавала некалькі вершаў з уласнага зборніка лірыкі «Цвітуць сады».

Дзмітрый Радзівончык павіншаваў прысутных з надыходзячым Днём народнага адзінства і жадае, каб імкненне да адзінства было ўсвядомленай неабходнасцю для кожнага беларуса. Паэт прэзентаваў зборнік «Песнярам Айчыны», ідэя якога — у пераёмнасці пакаленняў, непарунай сувязі культурных эпох, і працяглай вершы сваіх калег, прысвечаных гісторыі свята, лёсам і вобразам заходнебеларускіх паэтаў мінулага стагоддзя, а таксама верш свайго аўтарства.

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ

праекты

Знайсці страчанае

У музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося адкрыццё выстаўкі «Бацькаўшчына. У пошуках страчанага», прыверкаванай да Дня бібліятэк.

У наступным годзе праекту будзе 20 гадоў. Сёння на выстаўцы экспануюцца найбольш каштоўныя аб'екты з фонду грамадскага дзеяча і калекцыянера Уладзіміра Ліхадзеда, які арганізаваў у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі з мэтай пошуку, выяўлення, вяртання і захавання дакументальнай спадчыны Беларусі.

Дакументы з яго фонду дагуюцца XVI—XX стагоддзямі. Калекцыя ўключае ўнікальныя рукапісныя дакументы, старадрукаваныя і рэдкія кнігі, перыядычныя выданні. Увазе наведвальнікаў прадстаўлены асобнікі, набытыя пры падтрымцы дзяржавы, падараныя бібліятэцы і перададзеныя на дэпазітарнае захоўванне. Сярод іх — унікальныя рукапісныя рэгістрацыйныя кнігі культавых устаноў XVIII—XIX стагоддзяў, унікальныя рукапісы беларускіх татар, старадрукі XVIII стагоддзя.

«Адна з грамад — прывілей Жыгімонта III Вазы мінскаму ўніяцкаму манастыру з калекцыі Тышкевічаў. Усе дакументы, падпісаныя Жыгімонтам III, — бібліяграфічная рэдкасць. Але гэты дакумент вельмі радкі, бо не на польскай мове, а на нашай. Яго можна назваць старабеларускім, беларускім, старарускім, славянскім. Але я кажу на нашай мове — напісаны кірыліцай і лёгка чытаюцца, — паведамліў на адкрыцці Уладзімір Ліхадзеда. — Полацкая грамата — яшчэ адзін значны дакумент, датаваны XVI стагоддзем. Ён напісаны ў 1596 годзе ў Рэчы Паспалітай, але зноў жа на нашай мове».

Дэманструюцца экзэмпляры адной з першых беларускіх газет XIX ст. — «Гродзенскія губернскае ведамасці»,

выданыя, прысвечаныя перыяду Напалеонаўскіх войнаў, дакументы перыяду Першай сусветнай вайны, Вялікай Айчыннай вайны і інш. Бібліятэчную прастору ўпрыгожваюць арт-аб'екты, выкананыя ў межах аўтарскага праекта Уладзіміра Аляксеевіча.

Калекцыянер з вялікай любоўю расказаў пра больш значныя дакументы, а таксама вызначыў асноўную мэту выстаўкі: «І кнігі, і розныя дакументы, матэрыялы знаходзяцца тут, каб людзі маглі вывучаць сваю гісторыю. Гэта і ёсць галоўная мэта — вывучэнне, захаванне, папулярызацыя беларускай гісторыі».

Выстаўка працуе да 15 кастрычніка.

Ксенія МОЖАР

Віншум з узнагародай!

Напярэдадні Дня бібліятэк у Нацыянальнай бібліятэцы былі ўручаны ўзнагароды найлепшым установам, якія прапалі сябе ў розных кірунках. Не засталася па-за ўвагай і Астравецкай раённая бібліятэка, якая стала пераможцам XXXI Рэспубліканскага конкурсу «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры». Дырэктар установы Наталія Ачарэвава прымала дыплом першай ступені з рук Валерыя Грамады, першага намесніка міністра культуры. Пырымонія ўзнагароджання стала не толькі святам для пераможцаў, але і магчымасцю для бібліятэкараў абмяніцца вопытам і ведамі. Віншум з узнагародай!

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

акцыі

За Радзімы жыццё!..

Акцыя да Дня народнага адзінства «За Радзімы жыццё!..» была арганізавана Брэсцкім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі сумесна з Брэсцкай гарадской бібліятэкай імя А. С. Пушкіна.

Пісьменнікі і вучні СШ № 15 Брэста ўспаміналі жыццёвыя і творчыя шляхі паэтаў-змагароў, якія адыгралі вялікую ролю ў захаванні нашай культурнай спадчыны і развіцці беларускай літаратуры — Піліпа Пестрака, Валянціна Таўлая, Міколы Засіма, паглыбляліся ў гістарычныя падзеі, у выніку якіх Заходняя Беларусь была ўз'яднана з Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікай.

Паэтычнай дарогай паміж можна назваць творчы марафон, падчас якога моладзь чытала вершы паэтаў Заходняй Беларусі, а члены брэсцкай творчай суполкі — Георгій Тамашэвіч, Грына Морых, Наталія Кандрашук — сваёй паэзіяй падхапілі

жывыя думкі паэтаў-землякоў, шчодра падыяліліся створанымі вобразами, глыбокімі раздумямі і ўнёслімі радкамі, прысвечанымі Радзіме.

Далучылася да мерапрыемства і прадэкламавала верш Міколы Засіма «Першай настаўніцы» старшыня Брэсцкай гарадской арганізацыі ГА «Беларускі саюз жанчын», дырэктар СШ № 6 Брэста Ала Старыкевіч. Яна закрнула важныя аспекты патрыятычнага выхавання моладзі.

Да акцыі супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі тэматычную выставу. Дарэчы, у кніжных фондах у шырокім доступе ёсць пасляваенныя выданні кніг паэтаў-змагароў і зборнік нарысаў, літаратурных эцюдаў, партрэтаў заходнебеларускіх пісьменнікаў «Зорны спеў», аўтарам якога з'яўляецца літаратуразнаўца, празаік, прафесар Уладзімір Калеснік. Творчасць песняроў роднага краю расквечвае сучаснасць, узбагачае нашу памяць пра гісторыю краю і багаты духоўны свет.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

анонсы

Добрая традыцыя

28 верасня на плошчы 17 Верасня ў гарадскім пасёлку Карэлічы па традыцыі збірацца бібліятэкары, пісьменнікі, кнігавыдаўцы, ды і проста аматары чытання. Звычайна на фестываль «ПРОДвигание книги. Библиотечные ступени» прыязджаюць і бібліятэкары з суседніх раёнаў іншых абласцей — Брэсцкай і Мінскай. Такі ж удзел чакаецца і ў IV Міжрэгіянальным фестывалі, галоўным арганізатарам якога выступае дзяржаўная ўстанова культуры «Карэліцкая раённая бібліятэка».

Сярод гасцей і актыўных прапагандыстаў кнігі, чытання на фестывалі — і Выдавецкі дом «Звязда», які не ўпершыню арганізоўвае ў Карэліцкім раёне розныя сустрэчы з пісьменнікамі. Вось і сёлета «Звязда» наведваецца разам з паэтамі і празаікамі, чые кнігі зусім нядаўна пабачылі свет. Будуць арганізаваны аўтограф-сесіі. Кожны ахвотны зможа набыць кнігі Кацярэны Хадасевіч-Лісавой, Міколы Чарняўскага, Іны Фраловай, Ірыны Карнаухавай, Паўла Гушынца, Дзмітрыя Нікалаева, Віктара Шніпа...

Максім ПЯСЧАНСКИ

«ЛіМ»-люстэрка

Растоўскі дзяржаўны музычны тэатр пакажа ў Мінску дзве пастаноўкі — оперу Джакама Пучыні «Турандот» і балет Арама Хачатуряна «Спартак». Пастаноўкі маюць адбыцца на сцэне Вялікага тэатра Беларусі. Музычным кіраўніком і дырыжорам абодвух спектакляў выступіў галоўны дырыжор Растоўскага музычнага тэатра Андрэй Іваноў, дарэчы, беларус па паходжанні. У ролі мастака-пастаноўшчыка — народны мастак Расіі Вячаслаў Окунёў. Так, з операй «Турандот» ад расійскага тэатра беларускія глядачы змогуць пазнаёміцца ўжо сёння, а балет «Спартак» запланаваны на заўтра.

Фестываль мастацтваў беларусаў свету праходзіць у Мінску і рэгіёнах краіны. «Мэтай фестывалю з'яўляецца прэзентацыя дасягненняў нашай краіны і падтрымка творчых праектаў беларусаў замежжа. Праграма вельмі насычаная і прадугледжвае правядзенне майстар-класаў для нашых суайчынікаў, якія прыедуць у Беларусь. Гэта каля 250 чалавек. Запланавана наведванне рэгіёнаў з канцэртамі беларусаў замежжа, каб не толькі сталіца ўбачыла тое мастацтва, якое дораць госці, але і ўсе абласныя гарады краіны», — адзначаў намеснік начальніка ўпраўлення культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Дзмітрый Слесарчык. Сёлета ў фестывалі прымаюць удзел беларусы з ЗША, Арменіі, Італіі, Іспаніі, Казахстана, Эстоніі, Латвіі, Літвы і многіх іншых рэгіёнаў Расіі, у тым ліку з Карэліі, Кабар-дзіна-Балкарый, Рэспублікі Комі, перадае БелТА.

Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр юнацкага гледача ўпершыню наведвае Калядны фестываль мастацтваў, які пройдзе ў Новасібірску з 2 да 16 снежня. Як інфармуе «ИТАР-ТАСС», мінскі тэатр прадставіць сваю апошнюю прэм'еру — спектакль «Майстар і Маргарыта». Увогуле, у сёлётым форуме прымуць удзел аргісты з Масквы, Санкт-Пецярбурга, Краснарска і іншых гарадоў Расіі. Мерапрыемствы пройддуць на самі пляцоўках — гэта тэатры горада і пляцоўка Новасібірскага тэатральнага інстытута.

Серыял «Злачынства і пакаранне» паводле Саднайменнага рамана Фёдора Дастаеўскага выйдзе ў анлайн-кінатэатры «Кинопоиск» у 2024 годзе. Ролу Радзівона Раскольнікава выканае Іван Янкоўскі. Рэжысёрам-пастаноўшчыкам выступае Уладзімір Мірзоеў, які зняў папулярныя серыял «Багна» з тым жа акцёрам у галоўнай ролі. Вядома, што дзеянне твора перанесена ў сучаснасць, але сцэнарый блізка да аўтарскага тэксту. Яшчэ адна асаблівасць праекта — мастацкі візуальны стыль. Прэм'ера запланавана на 2024 год.

Галоўны прыз Венецыянскага кінафестывалю атрымаў фільм «Бедныя-нішчаныя» грэчаскага рэжысёра Ёргаса Ланцімаса, вядомага па кінакарцінах «Лобстэр», «Забойства свяшчэннага аленя» і «Фаварытка». Актрыса Эма Стоўн іграе ў фільме герайно, якую пасля гібелі вяртае да жыцця вучоны. Выканаўца гэтай ролі — Уілем Дэфо. Уладальнікам «Сярэбранага льва» за найлепшую рэжысуру стаў італьянец Матэа Гаронэ за фільм «Капітан», які расказвае пра афрыканскіх мігрантаў на шляху ў Еўропу. Гран-пры журы кінафестывалю атрымала японская карціна «Зла не існуе» Русуке Хамагуці. Кэйлі Спэні заваявала «Кубак Вольпі» за найлепшую жаночую ролю ў фільме «Прысцягла» пра жонку Элвіса Прэслі. Уладальнікам «Кубка Вольпі» за мужчынскую ролю стаў Пітэр Сарсгард за работу ў фільме Мішэля Франка «Памяць».

Карціна Вінцэнта Ван Гога, выкрадзеная тры гады таму з музея Сінгера Ларына ў Нідэрландах, знайшлася, перадае РІА «Новости». Паведамляецца, што гаворка ідзе пра «Вясновы сад» ці «Сад святара ў Нюэнне вясной» 1884 года. Шэдэўр быў скрадзены з музея Сінгера Ларына 30 сакавіка 2020 года; туды карціну прывезлі на часовую выстаўку з Іронінгенскага музея (гэта быў адзін твор Вінсэнта Ван Гога ў калекцыі). Пошук работ больш за тры гады займаў арг-дэ-тэктыў Артур Бранд з супрацоўніцтвам з галандскай паліцыяй. Адзначаецца, што работа трапіла ў рукі злачыннай арганізацыі, аднак Артур Бранд не раскрывае, хто менавіта вярнуў яму карціну пэндзля Вінсэнта Ван Гога.

Арганізацыя Аб'яднаных Нацый па пытанні адукацыі, навукі і культуры (ЮНЕСКА) у рамках сваёй 45-й сесіі ўнесла руіны горада Іерыхон на тэрыторыі Палесціны ў спіс аб'ектаў сусветнай спадчыны. Як удакладняе РІА «Новости», аб'ект унесены ў спіс пасля трохгадовага разгляду, на працягу гэтага тэрміну ні адна дзяржава — удзельніца Арганізацыі Аб'яднаных Нацый не выказала ніякіх прэтэнзій. Іерыхон лічыцца адным з найстарарэкаўных гарадоў свету. У яго паўночна-заходняй частцы знаходзіцца археалагічны помнік Тэль-эс-Султан з руінамі пабудовы XI тысячагоддзя да нашай эры.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

На зямлі Кірылы Тураўскага

У Гомелі і вобласці на працягу трох дзён прайшлі два літаратурныя фестывалі — XVIII Міжнародны фестываль-свята «Славянскія літаратурныя Дажынкi» і V рэгіянальны фестываль літаратуры, культуры і народных традыцый «На зямлі Кірылы Тураўскага». Гэта больш за 60 творчых мерапрыемстваў.

Слова аб'яднала

Форумы аб'ядналі майстроў слова з Беларусі і Расіі і прысвечаны Дню народнага адзінства, Году міру і стваральнай працы ў Беларусі, Году педагога і настаўніка ў Расіі, Году сучаснай патрыятычнай літаратуры на Гомельшчыне, 85-годдзю Анатоля Грачанікава, 100-годдзю Расула Гамзатова і 125-годдзю кабардзінскага класіка Алі Шагенцукава. «Без адзінства нашага народа, без паядання славянскіх народаў не будзе міру на зямлі, не будзе шчасця — ні ў сем'ях, ні ў дзяржавах», — сказаў старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч, адкрываючы прэс-канферэнцыю.

Адной з першых падзей фестывалю стаў Форум маладых літаратараў «Слова». Фіналісты трох паэтычных і празічных конкурсаў, прадстаўнікі з розных куткоў Гомельшчыны былі ўзнагароджаны спецыяльнымі дыпламамі «За любоў да Радзімы».

Соф'я Шах і паэтычны конкурс у Гомелі

Дыпламы для маладых творцаў.

Да юных беларусаў звярнуліся ганаровыя госці з Расіі: вядомы паэт, перакладчык, старшыня праўлення Калужскага абласнога аддзялення СПР Вадзім Цярохін і член Саюза пісьменнікаў Расіі, старшыня Цэнтральнага штаба Агульнарасійскай грамадскай арганізацыі «Расія» Анатоль Усаў (Масква).

Гасцей арганізатары запрасілі на пазнавальныя экскурсіі ў Музей рэдкай кнігі і Музей літаратуры Гомельшчыны, а пасля — на аўтарскія творчыя сустрэчы і майстар-класы. 18 фестывальных пляцовак працавалі ў бібліятэках горада над Сожам, а таксама ва ўстановах адукацыі, дзе пісьменнікі падвялі вынікі творчага года, падзяліліся з чытачамі кніжнымі навінкамі. Шэраг творчых сустрэч-канцэртаў правёў у гэты дзень народны артыст Беларусі, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Эдуард Ханок.

Шмат гасцей сабралі сустрэчы ў абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна і філіялах гарадской цэнтральнай кніжніцы. У абласной прайшла сустрэча з Вадзімам Цярохіным. У аддзеле перыядычнага друку адбыліся прэзентацыі выданняў Міхаіла Болсуна (Гомель), Дзмітрыя Жукава (Курск),

Мікалая Андрушкі (Курск), а таксама Вольгі Нямыкінай (Растоўская вобласць). У краязнаўчым адзеле правёў прэзентацыю сваёй кнігі «Вяртанне незагаданага часу» Анатоль Усаў. «З любоўю да жыцця і людзей...» — сустрэча з Уладзімірам Гаўрыловічам і лаўрэатамі II Міжнароднага конкурсу паэтычных перакладаў «Беларусь — Расія. Сожскія Берагі дружбы» і «VIII Міжнароднага маладзёжнага конкурсу паэзіі і паэтычных перакладаў «Берагі дружбы» Дзмітрыем Несцяранкам (Навамаскоўск), Анастасіяй Капнінайвай (Гомель), Анастасіяй Нарэйкай (Камянец Брэсцкай вобласці) і інш.

У гарадскіх бібліятэках адбыліся прэзентацыі і сустрэчы з расійскімі пісьменнікамі Вольгай Сафронавай, Вольгай Шаблаковай, Наталляй Шырабокавай, Наталляй Мішынай, Ірынай Пянюковай, Вадзімам Цярохіным, Віктарам Рэшатнёвым, Анатолемам Усавым, а таксама з беларускімі творцамі Тамарай Кручэнка, Лідзіяй Долбікавай, Валерыем Вятошкіным, Аленай Мацвіенка.

Запамінальным стала адкрыццё форуму ў Гарадскім цэнтры культуры. Лаўрэатаў міжнароднага і трох абласных творчых конкурсаў ўшаноўвалі на вялікай сцэне. Гран-пры Міжнароднага конкурсу паэтычных перакладаў «Беларусь — Расія. Сожскія Берагі дружбы» атрымаў малады тульскі паэт і перакладчык Дзмітрый Несцяранка. Адзначаны лаўрэаты першага абласнога конкурсу казкі «Чарадзейная вясёлка» імя Анатоля Караленкі, абласных літаратурных конкурсаў «Міша Мароз. Незабыўны подзвіг» і «Табе пяю, малая радзіма», прысвечанага памяці Міколы Гамолкі.

Паэтэсе Соф'і Шах быў уручаны дыплом «Пісьменнік года Гомельшчыны» за 2022 год. Падарункам для ўсіх стала відэавішыванне «Песня пра Гомель» паэта, кіраўніка фестывалю «Берагі дружбы» з Няклінаўскага раёна Растоўскай вобласці Леаніда Севера.

На другі дзень у палацы Румянцавых і Паскевічаў прайшло ўручэнне XI абласной літаратурнай прэміі імя Кірылы Тураўскага: Соф'і Шах — за вянок санаэтаў «Сведка перайначанае долі» («Паэзія»), Іне Зарэцкай — за «Усё пачынаецца з фанціка!» («Дзіцячая літаратура»), Сяргею Зянькову — за «Нясумны тэатр» («Драмагурія»), Наталлі Шамяткавай — за «Шакаладная просьба, або Суды здараюцца» («Проза»), Анатолю Кавалёву — за «Палітру» («Адкрыццё года»).

Праваслаўныя пісьменнікі — разам

У Гомельскім епархіяльным упраўленні прайшоў першы з'езд праваслаўных пісьменнікаў — прадстаўнікоў творчых арганізацый Саюзнай дзяржавы «Божая сцэнка». З прывітальнымі словам да іх звярнуўся архіепіскап Гомельскі і Жлобінскі Стэфан, які падкрэсліў вялікае

У Гомельскай епархіі.

значэнне літаратуры ў сучасным свеце, адзначыўшы, што высокамастацкая літаратура — не толькі гістарычная памяць, але і кампас для будучых пакаленняў. Яна спрыяе адзінству народаў, вучычы паважаць і шанавать сваю і чужую культуру, з'яўляючыся мостам паміж мінулым, сучаснасцю і будучыняй.

Другі дзень прадоўжыўся міжнароднай канферэнцыяй па кнізе Вадзіма Цярохіна ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце транспарту. Выступленнямі творцаў ва ўстановах адукацыі ўшаноўвалі подзвіг савецкіх воінаў на «Партызанскай крынічцы» пад Гомелем.

Словы пісьменнікаў гучалі і ў старажытным Тураве, на радзіме паэта, багаслова і асветніка Кірылы Тураўскага, і ў раённым цэнтры Жыткавічы. Паэты і празікі ўсклалі кветкі да помніка вызваліцеляў горада і заклалі на Замкавай гары памятную алею ў гонар фестывальнага літаратурнага руху на Гомельшчыне. Прайшлі сустрэчы ў тураўскіх сярэдніх школах № 1, № 2 і Дварэцкім Доме культуры, Коленскай СШ. У Жыткавічах літаратары выступілі адразу на 5 творчых пляцоўках.

У райцэнтры адбыўся III рэгіянальны фестываль народнай творчасці «Беларусь — мая мова і песня». Удзельнікамі тэматычнай праграмы «Мелодыя беларускай душы» сталі 16 калектываў з 7 раёнаў. У Жыткавічах прайшло і ўрачыстае закрыццё фестывалю, падчас якога назвалі лаўрэатаў абласной літаратурнай прэміі «Палескія росы» 2023 года. Імі сталі Тамара Кручэнка (намінацыя «Літаратурная публіцыстыка і краязнаўства»), Папулярызацыя творчасці палескіх

Шмат гасцей сабралі сустрэчы ў абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна і філіялах гарадской цэнтральнай кніжніцы. У абласной прайшла сустрэча з Вадзімам Цярохіным. У адзеле перыядычнага друку адбыліся прэзентацыі выданняў Міхаіла Болсуна (Гомель), Дзмітрыя Жукава (Курск), Мікалая Андрушкі (Курск), а таксама Вольгі Нямыкінай (Растоўская вобласць).

У краязнаўчым адзеле правёў прэзентацыю сваёй кнігі «Вяртанне незагаданага часу» Анатоль Усаў. «З любоўю да жыцця і людзей...» — сустрэча з Уладзімірам Гаўрыловічам і лаўрэатамі II Міжнароднага конкурсу паэтычных перакладаў «Беларусь — Расія. Сожскія Берагі дружбы» і «VIII Міжнароднага маладзёжнага конкурсу паэзіі і паэтычных перакладаў «Берагі дружбы» Дзмітрыем Несцяранкам (Навамаскоўск), Анастасіяй Капнінайвай (Гомель), Анастасіяй Нарэйкай (Камянец Брэсцкай вобласці) і інш.

пісьменнікаў); Эдуард Ханок (намінацыя «Музычнае мастацтва»); Вадзім Цярохін («Папулярызацыя фестывалю «На зямлі Кірылы Тураўскага» і творчай спадчыны агульнаславянскага асветніка»; жыткавіцкі краязнаўца Сяргей Кулакевіч («Жыткаўшчына — мая малая радзіма»); таганрогская паэтэса Вольга Сафронава («Папулярызацыя творчай спадчыны Кірылы Тураўскага ў Расійскай Федэрацыі»), прадстаўніца Будакашалеўшчыны Вольга Бярэшчанка («Вяўленчае і дэкаратывна-прыкладнае мастацтва»). Свае першыя творчыя ўзнагароды атрымалі і 7 маладых аўтараў — пачаткоўцы-пераможцы абласных конкурсаў з Жыткавіцкага раёна, іх творы апублікавала раённая газета «Новае Палессе».

Мікалай ПНАТОВІЧ
Фота дасланы аўтарам

Была ў Купалы... Купалінка

Шмат сяброў меў Янка Купала. З жанчын жа найлепшыя адносіны звязвалі з жонкай, у дзявоцтве Уладзіславай Станкевіч, а таксама з Паўлінай Мядзёлкай. Прыязна ставілася да яго і яе маці. У кніжцы Паўліны Вінцэнтаўны «Сцежкамі жыцця», прынамсі, ёсць такая згадка: «У 1929 годзе прыехала з Заходняй Беларусі мая матка адведзець мяне. Я павяля яе да Купалаў, пазнаёміла з маткай Янкі. Доўга сардэчна гаварылі дзве старушкі.

— Чаму гэта не Паўлінка мая сынова, — казала матка Янкі. — Чаму ж яна яму адказала? Як бы я шчасліва была!

— Бо дурная была, — адказала мая матка, — жартачкі, адмовіць такому важнаму чалавеку, як ваш сын».

Стала Паўліна Паўлінкай

Упершыню яны сустрэліся ў Вільні. Відомы, прыгожы, таварыскі, ён, бадай, і паклонніц нямаля меў. Яна таксама была прыгожай. А бліжэй пазнаёміліся 12 лютага 1910 года. На першай вечарыне ў Віленскім клубе чыгуначнікаў. Гаварыў з ёю, «як з дзяўчынай, гатовай пажартаваць з маладым хлопцам». Яна ж інакш правяла сябе: «Насупіўшыся, я ўвесь час маўчала, незадаволеная жартаўлівым паваротам гутаркі». Купала ж на гэта не звяртаў увагі, «пытаўся... ці шмат у Вільні прыгожых дзяўчат, ці весела яны праводзяць час». Яе гэта здзівіла: «Гэта ж чалавек, якому прадракалі вялікую будучыню, паэт, вершы якога так глыбока пранікалі ў душу, захаплялі. А тут раптам — звычайны хлопец, які вядзе такую несур'езную гаворку».

Удакладненне «бліжэй пазнаёмілася» — не выпадковае. Відца, ужо была адна сустрэча: «Аднаго разу, раніцай, зайшла я да знаёмых. Мне адчыніў дзверы малады мужчына...» Хто гэта быў, ва ўспамінах не ўдакладняла. Ды і прызнаецца: «Не памятаю, хто мне даў білет на гэтую вечарыну». Спраўды не памятае! А можа, усё ж запам'ятала? Праз гады не хацела прызнацца, што білет быў прапанаваны самім Купалам. Ці, прынамсі, перададзены праз некага ім.

Як бы там ні было, чалавек гэта, як і сама, з беларускага асяродку. Яшчэ калі вучылася ў Віленскай жаночай гімназіі, у анкеце пра нацыянальнасць напісала «беларуска». Гэта кіраўніцтва не спадабалася: «Раз вы каталічка — значыцца, і полька. Ніякай беларускай мовы не існуе». Хоць пад пагрозай было заканчэнне гімназіі, ад свайго не адступілася. Яшчэ і кіравала нелегальным гуртком швачак і хатніх работніц.

Пасля на Вышэйшых камерцыйных курсах у Пецярбургу зблізілася з беларускімі студэнтамі. Наведвала вечарыны на кватэры Браніслава Эпімах-Шыпілы, на якіх бываў і Купала. Ён вучыўся на агульнаадукацыйных курсах Аляксандра Чарняева.

Асабістае знаёмства з ім неўзабаве атрымала нечаканы працяг: «Акурат перад гэтым Янка Купала закончыў сваю «Паўлінку» і прачытаў нам. Мы загарэліся жаданнем яе паставіць. За арганізацыю спектакля ўзяўся брат прафесара Уладзіслава Эпімах-Шыпіла». Калі пачалі размяркоўваць ролі, усе сшыліся на тым, што Паўліне Мядзёлцы і быць Паўлінкай.

Пацалунак са злосці. І не толькі...

Аднак акцёр Александрыйскага тэатра Канстанцін Бокін-Драздоў, які ставіў спектакль, заўважыў, што галоўная гераіня саромецка выказвае свае пацудзі да Якіма Сарокі. «Скажыце, — запытаўся ён у Паўліны Мядзёлкі, — у сваім жыцці вы перажывалі падобныя моманты?» Пачырванеўшы, яна адмоўна пакруціла галавой: «Не...» Гэта выклікала ў яго і Купалы здзіўленне: «Яны, паглядаючы на мяне, шапталіся і ўсміхаліся».

Вырашыла адмовіцца ад ролі, але, калі ўгаварылі, «са злосці [...] так правяла гэтую няшчасную сцэну, што ўсе запляскалі ў далоні». Праўда, перад гэтым у сябе на кватэры да пацалункаў паставілася інакш: Янка, калі памкнуўся стаць у ролі Якіма, пачуў: «Ты што, прыходзіш рэпетыцыю праводзіць са мной,

вучыць мяне цалавацца? Абыдуся без тваіх урокаў!»

Спектакль 9 лютага 1913 года ў клубе «Пальма» меў вялікі поспех. У захапленні быў і аўтар п'есы: «На сцэну ўбягае Купала, абдымае мяне і гораца цалуе». Пасля паднёс ёй два яшчэ зусім новенькія асобнікі толькі што надрукаванай п'есы. На адным з іх быў напісаны верш-прысвячэнне. Тэкст з гадамі забыла. Адно запомніла: у ім было 32 радкі. Той асобнік у яе «у 1921 годзе выпраціў [...] для перафатаграфавання студэнт Рамуальд Замкевіч, які збіраў калекцыю літаратурных рукапісаў і знік разам з вершам». Яшчэ адно сведчанне пра той памятыны вечар: «Пасля танцаў Купала праводзіў мяне на кватэру, і мы доўга дзяліліся сваімі перажываннямі».

Ці не шкадавала яна, што іх жыццёвыя сцежкі разшліся? У «Сцежках жыцця» пра гэта не гаворыць. Абышла ўвагай і тыя моманты, якія «ніводзін з рэдактараў не прапусціў бы ў друк». Магчыма, і панесла б з сабой у нябыт, калі б не... «Аднак жа, з кім даводзілася дзяліцца некаторымі фактамі мінулага, настойліва патрабавалі: «Пішы, пішы ўсю праўду, пішы, што ўсплыне на памяць. Гэта патрэбна для нашых нашчадкаў. Не для друку, а для гісторыі. Хай не ляжыць гэта ў архівах»».

Так і з'явілася «Беглыя нататкі для памяці». З падзагалоўкам «Факты, якія ніколі не могуць і не павінны быць апублікаваны». Праўда, пасля табу на абнародванне іх зменшыла да 25 гадоў. У гэтых згадках цікавы запіс ад 2 мая 1970 года. З'явіўся ён пасля таго, як падрады прагучала кампазіцыя па творах Купалы «Яна і ён».

Памяць перанесла Паўліну Вінцэнтаўну ў Вільню 1914 года: «Седзячы ўдвая з Янкам за сталікам цукерні «Зялёнага Штраля», дзе кожны вечар сустракаліся нашаніўцы, акторы, мастакі, Янка кажаў: — Паўлінка, давай мы з табай пажнімся. Раздзялі ты са мною долю і нядолю».

Хоць гэта было вымаўлена зусім сур'езна, але я не паверыла ў гэту сур'езнасць, бо ні разу з яго боку не чула слоў каханьня».

Адказала тое, што было праўдай: «— Яначка, я цябе люблю як нашага паэта, як харошага сябра і не больш. А гэтага мала, каб быць тваёй жонкай. Пры гэтым... Я кахаю другога, які ніколі не будзе маім мужам».

Кахала жанатага археолага Івана Луцкевіча. Назаўтра Іван Дамінікавіч «быў пахмурны, маўклівы». Прызнаўся ёй, што ўсю ноч не спаў. Пасля прапанаванай прачытаць напісаны верш:

*Быў гэта толькі сумны сон
душы раслаканай май,
што сярод будніх цяжкіх (бледных) дзён
я святая меў, глядзеў ясны...*

Верш не толькі запомніўся. Нават спявала яго на матыў мелодыі Міхаіла Глінкі «Не іскушай мяня без нужды».

Бы лісток сарваны з дрэва

Пасля прэм'еры «Паўлінкі» з Пецярбурга развіталася: «Непаспелая праца і дрэннае харчаванне, несваёныя туманы і белыя ночы настолькі знясілілі, што дактары загадалі неадкладна пакінуць гэты горад». Вясной 1913 года пераехала ў Вільню, далучылася да тамашняга грамадска-культурнага жыцця. Ужо два гады ў горадзе працаваў Беларускі

Паўліна Мядзёлка.

музычна-драматычны гурток, а «Беларуская хатка» стала цэнтрам нацыянальнага адраджэння. Гурток якраз узяўся за пастаноўку «Паўлінкі». Вагаліся, каму даручыць выкананне галоўнай ролі: Мядзёлцы, якая мела поспех на сталічнай сцэне, ці «свайёй» Соф'і Маркевіч, што Паўлінкай была ў папярэднім пастаноўцы.

Апошнія слова цяпер заставалася за Купалам. Ён перавагу аддаў Мядзёлцы. Чаму — як хочаш, так і думай. У кастрычніку 1917 года гэтую ролю сыграла ў спектаклі Першага беларускага таварыства драмы і камедыі. «Паўлінку» ўжо лічыла «свайёй».

Калі пачалася Першая сусветная вайна, паехала да бацькоў у Глыбокае: «Часта ў наш дом збіраліся блізкія і далёкія суседкі, сыноў, мужоў і братаў якіх пагналі на вайну. Я чытала ім з газет весткі з фронту, вершы Я. Купалы, Ясакара (З. Бядулі) пра вайну, і кожны раз пасля гэтага прасілі мяне праспяваць народную песню «А ў нядзелю раненька». Слухалі жанкі пра прызыўніка, які панясе сваю «галоўку ў чужую старонку», і «заліваліся слязмі». «Слёзы туманілі вочы» і самой выканаўцы. Верылася, што вайна хутка мінецца. Аднак яна «і не думала спыніцца». Даўгінава, Царыцын, зноў Пецярбург, Кіеў, Мінск... З месца на месца, як той лісток, сарваны з дрэва, неслі яе і неслі віхурныя вятры. То ў дзіцячым прытулку працавала. То з'яўлялася адказным сакратаром Беларускага камітэта дапамогі ахвярам вайны.

Настаўнічала і ў іншых мясцінах. Была інспектарам беларускіх школ у Гродне. Кіравала Грамадой беларускай моладзі, выконвала ролі ў беларускіх спектаклях. За ўдзел у выданні газеты «Родны край» арыштоўвалася польскімі ўладамі. Цяжэй было, калі 27 мая 1920 года ў Мінску па законах ваеннага часу абвінавачалі ў падрыхтоўцы паўстанцкіх атрадаў. Вывезлі ў Варшаву, зведла і жахі турмы Вронкі на Познаньшчыне. Нарэшце па падрабленых дакументах выехала ў Вільню.

Радасць і гаркота

У ёй таксама не затрымалася. Пабыўшы ў Глыбокім, пераехала ў Коўна, цяперашні Каўнас у Літве. Выдавала брашуры аб польскім засілі, якія перасылалі ва Усходнюю Беларусь. У адной надрукавала сваю паэму. У лісце да яе Змітрок Вядула пісаў: «Калі гэта першая спроба твайго піра, то скажу, што вельмі ўдалася». Была ў яе ўжо і песня «Пад гоман вясёл». Яе з нотамі выпусцілі спецыяльнай лістоўкай з подпісам «Паўлінка» і распаўсюджвалі як пракламатыю.

Па прапанове Цішкі Гартнага некаторы час працавала карэктарам у выдавецкім аддзеле пры савецкім пасольстве ў Берліне, дзе выдаваліся беларускія кнігі і падручнікі. Была і настаўніцай беларускай мовы і літаратуры ў Дзвінскай

гімназіі. Але ў 1925 годзе латышскія ўлады яе і яшчэ сем выкладчыкаў з гэтай і Люцынскай гімназіі абвінавачвалі ва «ўдзеце ў злачынным хаўрусе», жаданні «сілай адарваць ад Латвійскай дзяржавы тэрыторыю Дзвінскага, Рэжыцкага, Люцынскага і часткова Лукшкенцкага паветаў і далучыць іх да Беларускай дзяржавы».

На шчасце, апраўдалі, але на рабоце не аднавілі. Ды і заканчваўся тэрмін замежнага пашпарта. Даўно марыла аб вяртанні на Радзіму. Савецкае пасольства пайшло на сустрэчу. 20 мая 1925 года «ўпершыню ступіла на савецкую зямлю».

Працавала лектарам беларускай літаратуры на курсах перападрыхтоўкі настаўнікаў у Клімавічах, была тэхнічным рэдактарам у Беларускім дзяржаўным выдавецтве. На жаль, у 1930 годзе, калі лячылася ў Маскве, арыштавалі, выслалі ў Казань. У Маскву дазволілі вярнуцца праз тры гады. Хапіла гаркоты і па прыездзе летам 1947 года на пастаяннае жыхарства ў Будслаў. Перад гэтым памёр бацька. Маці была слабая, патрабавала догляду. А надобразчыліцы распаўсюджвалі чуткі, што ў вайну, маўляў, супрацоўнічала з немцамі.

«Крылы» былі падрэзаны, але апускаць іх не збіралася. Знайшла паразуменне з мясцовай моладдзю. Стварыла харавы і драматычны гурток. Задавальненне прыносілі рэдкія паездкі ў Мінск. Узрадаваў нечаканы «падарунак». Ёй прывіталі ганаровае званне «Заслужаны дзеяч культуры Беларусі».

Разышліся сябрамі

Калі быў жывы Янка Купала, пасяброўку неаднойчы сустракаліся з ім. Ён падпісаў шэраг сваіх кніг, што захоўваюцца цяпер у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы ў Мінску. На зборніку «Творы» значыцца: «Даражняй-кай Паўлінцы на памятку. Янка. Менск, 19/VI — 30 г.». Кніга «Песня будаўніцтва» мае аўтограф: «Паўлінцы на памятку. Янка. Масква. 18/III-36.» Збярогся здымак Івана Дамінікавіча: «Паўлінцы. Янка. Менск. 19/I — 30 г.»

Простыя надпісы. Без лішніх слоў, стрымана, не эмацыянальна. А магчыма, як у тым вершы: «Если любят, больше взглядом говорят...» Як бы там ні было, падтрымліваў з ёй прыязныя адносіны і дзявяць ёй. Падчас сустрэчы восенню 1917 года ў Палацку перадаў на захоўванне некалькі сваіх твораў. Сярод іх — «Смейся!..», «Цару неба і зямлі» і іншыя. Паўліна Вінцэнтаўна вярнула іх у 1920 годзе.

Калі выслалі ў Казань, прывісціў верш «***Снілася дзяўчыне...»:

*Снілася дзяўчыне
квецістае поле,
а няве выйшла —
пальны, зуголле.
Снілася дзяўчыне
воля і брацтва,
а на яе выйшла —
няволя, жабрацтва.
Снілася дзяўчыне
дома жыць да смерці,
а няве выйшла —
у чужыне намерці.*

Папрасіў яе брата Зыгмунта перадаць гэты твор ёй. Што той і зрабіў у 1931 годзе.

***

Але вечны спачын знайшла ўсё ж на сваёй малой радзіме. Пакінула зямны свет 13 лютага 1974 года, была пахавана на будслаўскіх могілках. Гэта колішняя мястачка Будслаў (цяперашні Мядзельскі раён), дзе нарадзілася 24 верасня 1893-га.

Некаторыя сябры, блізкія людзі называлі яе не толькі Паўлінкай, але і Журавінкай. Паўліна, Паўлінка, Журавінка... Журавіна ж — ягада, якая не кожнаму да спадабы. Затое гаюцца. Для Янкі Купалы была яшчэ і свайго роду Купалінкай.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Беспрацэнтны крэдыт памяці

Назва рэцэнзіі — алюзія на цытату з твора нядаўна адкрытага мною аўтара: «Чаму ніводнае пакаленне не жадае пакарыцца крэдытам — беспрацэнтным! — з банка агульначалавечай памяці... Зрэшты, ці можа чалавек пакарыцца чужой памяццю? Рытм жыцця паскараецца, усе досведы імгненна робяцца ўстарэлымі...» Гаворка ідзе пра аповесць «Дараванне» Алены Брава. Аповесць-перасярога: без каранёў, ведаў нацыянальнай гісторыі людзі арэаўляюцца, ператвараюцца ў бяздушныя механізмы, якімі рухаюць толькі жывёльныя інстынкты.

Восьмы нумар часопіса «Нёман» аб'ядноўвае матыў памяці: асабістай, гістарычнай, агульначалавечай. Памяць заўсёды ўбірае ў сябе акасілагічны кампанент: добрае аспамінаецца, дрэннае хочацца забыць. Для чалавека гэта можа быць псіхатэрапеўтычнай падушкай бяспекі ў выпадку, калі дрэнныя ўспаміны траўматычныя і перашкаджаюць працягваць жыццёвы шлях. Тады ўспамінаецца мудрасць: чапляцца за мінулае — значыць здрадзіць будучыні.

Але памяць гістарычная не павіна сцірацца з анталогічнага свядомасці грамадства на любым этапе, паколькі з яўляецца быццёвым падмуркам цывілізацыі.

У гэтым сэнсе чарговы нумар часопіса «Нёман», у якім сабраны разнажанравыя творы са сваімі стылістычнымі і аўтарскімі асаблівасцямі, з'яўляецца самастойнай мастацка-літаратурнай адзінкай. Закончыўшы чытаць часопіс, я захацела перагледзець некаторыя фільмы, схадзіць у гістарычны музей, адкрыць альбом са старымі фатаграфіямі даўно забытых продкаў.

Ідэяна-мастацкім ядром гэтага нумара я б назвала рубрыку «Время. Жизнь. Литература», дзе прадстаўлена фінальная частка мастацкага твора вядомага рэжысёра і пісьменніка Вячаслава Нікіфарова «Ds: Режиссер. Воспоминание о профессии и не только», якое створана па прыняцце «раман у рамане», толькі тут: фільм у рамане. «Здымаецца» кіно аб дзеях пасля вайны, іх лёсах, трагічных гісторыях. «Здымаецца» кіно па ўспамінах старога рэжысёра. Што наша жыццё? Кіно. Аўтар раскрывае перад чытачом сакрэты сюжэта, героя, кінагульняў. Чытач становіцца вучнем, слухачом, глядачом, чытачом адначасова. Так, папярэацця рэцэптыўна ўстаноўка чытача ў шматгалосны аўтара (пісьменнік, рэжысёр, філосаф).

У кантэксце сучасных тэндэнцый перапісання гісторыі ці заплошчвання вачэй на гераічнае і трагічнае мінулае паказ дзяцей падчас вайны і пасля яе — геніяльнае аўтарскае рашэнне. Гэты прыём выкарыстоўваў Ф. М. Дастваеўскі: у яго само жыццё ацэньвалася з пазіцыі «слязінкай дзіцяці». Бо дзецім правараецца ўсё: праўдзівасць гісторыі, вернасць рашэнняў, правільнасць шляху.

Жорсткасць дзяцей, іх помста за несправядлівае святло (пасля вайны дзеці працягваюць «ваяваць»: дзеці паліцаў — з дзецімі герояў, а ёсць ішчэ дзеці ворагаў народа які асобна катэгорыя) — гэта адлюстраванне святла дарослых, святла, які не ведае пакаяння і літасці да саблага.

Па сюжэце аповесці дзеці палюць на шалёнага сабаку, якога ў канцы жорстка забіваюць. Падчас «выканання прысуду» гіне іх сябар-інвалід Алег, які спрабуе абараніць няшчаснае жывёліну. Акрываўлены сабака з заціснутай у пашчы драцяной сеткай для лоўлі рыбы становіцца сімвалам бэссонсоўнага ахвяр у гісторыі чалавечтва, а таксама душой чалавека, які пакутуе, наогул.

Аўтар узімае найважнейшыя экзізітэнцыйнальныя пытанні: каханне, адданасць, радзіма, жыццё і смерць, якія вяртаюцца ў адным і галоўным: дзе мяжа чалавечай свабоды, яго правоў і магчымасцей? «У кожнаго — своя

собака», свой рубікон, кропка незвароту, сваё выпрабаванне. І які чалавек зробіць выбар, так яму і звацца: чалавекам ці фашыстам, што ў кантэксце аповесці раўназначна «карнік», «кат».

Рэжысёр такіх фільмаў, як «Безыменная вышыня», «Кат» Вячаслаў Нікіфару ў творы адлюстраввае тры галоўныя філасофскія праблемы: я, мір і я ў свеце. Так, мастацкі твор трапляе ў поле анталогіі быцця, становіцца ідэяна-філасофскім трактатам.

Сацыяльна-філасофская тэматыка часопіса таксама прадстаўлена ў цыкле балад Віктара Шніпа «Сквозь века». Балада тут — спавядальна-сімвалічная песня Нямігі, Храма, Белай Вежы, Вераснёўскай ночы, Пылу над дарогай... Лырычны герой — спадарожнік старазавяцкага Ноя. Ён плыве ў сваім каўчэгу на родную зямлю, ён чакае сустрэчы з ёй. Але, каб гэтая сустрэча адбылася, неабходна, у першую чаргу, вяртанне да сябе, што магчыма праз прыняцце гісторыі роднага краю, дзе заўсёды, ва ўсе стагоддзі жыў Бог.

*Ведь тут, на Беларусі, Бог живет
И будет вечно в наших храмах жить,
Ведь рог из турки в Турове звучит,
А значит, наша душа не мертва...
(«Баллада Турова»)*

Арыгінальнае раскрыццё тэмы памяці па-мастацку выяўлена ў аповесці Алеся Камароўскага «Пенальты». Яе можна назваць «песняй у прозе беларускага футбола». Гэта сацыяльна-псіхалагічная аповесць, у якой праз успаміны пахылога футбаліста раскрываецца чалавечы фактар у спорце. Тэматычны дыяпазон аповесці шырокі: дыялог пакаленняў-спартсменаў, футбольная рызыка (вобразы балельшыкаў, каментатараў), сумяшчэнне асабістага і спартыўнага жыцця футбаліста, здрада і карысць у спорце. Гэта пласт у беларускай прозе, які будзе цікава і карысна адкрыць для сябе не толькі прыхільнікам футбола, але і аматарам сучаснай літаратуры.

Асабістымі лірычнымі перажываннямі прасякнута паэзія Валерыя Максімовіча («Пока я здесь, пока еще дышу») і Святланы Быкавай («Слушай тишину»). У цыклах выяўлены сузіральнасць, супакаенне, аднае з прыродай і паэзія за тое, што цячэ ручай, шумяць бярозы і сэрца паўтарае прыгажосці Сусвету.

Прыгажосць роднага краю заключана не толькі ў прыродзе, але і ў яе жыхарах. Пра гэта — мініяцюры Мікалая Калько «Байкі міняцкага базара». Па маляўнічасці і вобразнасці мовы, блискучым гумары, жывапісных партрэтах суразмоўцаў прадаўца на рынку зборнік нагадвае «Вечары на хутары каля Дзіканькі» Рудога Панька (Мікалая Гогаля), а Пінскі базар — Сарочынскі кірмаш. За гумарыстычным фонам апавядання хаваюцца сур'езныя этнаграфічныя звесткі: апавядальнік цікавіцца, як звалі жыхароў той ці іншай вёскі Пінскага раёна. Але сярод аргументаваных звестак трапляюцца і кур'ёзныя гісторыі:

*«— Вы не знаете, почему на жителей
Камена говорят пэрицы?
— Чому ны знаю? Бо люди там гыд-
кийи, злыиыи, бы пэрицы. Моя дочка выи-
шла замуж за одного такого «пэрицы»,
а тыпэр гору».*

Антон і Алена Чыжэўскія ў дакументальнай аповесці «Нататкі двараніна Віцебскай губерні», звяртаючыся да хронік, гістарычных матэрыялаў, успамінаў продкаў, падкрэсліваюць важнасць ведання свайго радаводу: трэба ведаць не толькі адкуль пайшла беларуская зямля, але хто хадзіў па ёй. Лёсы некалькіх пакаленняў Паўночна-Заходняга краю Беларусі на фоне палітычных катаклізмаў, грамадзянскіх усобіц, рэлігійна-культурных выпрабаванняў пройдуць перад чытачамі старонкаў аповесці.

«За тое, што я перажыў і зразумеў у мастацтве, я павінен адказаць сваім жыццём, каб усё перажытае і зразумеанае не засталося бяздзейным у ім», — гэтыя словы вядомага літаратуразнаўцы М. М. Бахціна можна паставіць эпіграфам да кнігі «Похвала слову уходящему: познавательное-занимательное эссе о судьбах литературы», вучонага, празаіка і драматурга Івана Штэйнера. На гэтую кнігу — рэцэнзія вучня Івана Фёдаравіча, кандыдата філалагічных навук Аляксандра Бярозкі «Жить со словом и служить ему». Разважаючы аб тым, якім павінен быць сучасны падручнік па рускай літаратуры, рэцэнзент рэкамендуе манаграфію І. Штэйнера які ў 309.

Кніга Івана Штэйнера, сапраўды, з'ява ў культуры, і не толькі беларускай. У ёй ёсць два бакі — аб'ектыўны: агляд гісторыі літаратуры, літаратурных персаналяў (іх звыш 200 у кнізе!) — і суб'ектыўны, дзе адлюстраваны асабісты акасілагічны вопыт вучонага і аўтара, яго сардэчны боль за сучаснасць і будучыню Літаратуры.

Аляксандру Бярозку ў рэцэнзіі ўдалося быць аб'ектыўным — значыць ён дасягнуў узроўню акадэмізму, якому нас вучыў Іван Фёдаравіч. Мне ж, як яго былой аспірантцы, гэта пакуль не ўдаецца.

Магчў развіццання становіцца канцэпт-эпатаваральным у кнізе Івана Фёдаравіча і рэалізуецца на ўзроўні вобразаў аўтараў, мінулага і сучаснага, якія сыходзяць — фізічна і духоўна, — вычэрпваючыся, губляючы натхненне, інтуітыўнае пазнанне рэалізацыі, у мітусні святлу тэхнагеннай цывілізацыі, дзе знікае чалавек, яго ўнікальнасць, твар.

Асноўная канцэпцыя кнігі рэалізуецца ў дзвюх ідэях: па-першае, выбранасць, іншасць аўтараў. Пісьменнікі і паэты заўсёды былі людзьмі асабістымі, праваднікамі Вышэйшай волі ў свет. Другая ключавая ідэя манаграфіі І. Штэйнера — сыход Слова; і доктар філалагічных навук кажа яму: «Бывай!» І гэта вельмі балюча і адначасова хвалююча, таму што заўдлены імператры развіццання — гэта матывацыя маладым нешта рабіць,

чытаць, думаць, набірацца вопыту. Іван Фёдаравіч кажа, што сыходзіць не толькі сама мастацкая літаратура — сыходзіць акадэмічная крытыка.

Не толькі стварэнне мастацкага тэксту нараджаецца кенатэчным подзвігам, намаганнем, пакутай (вельмі мала аўтараў, якіх згадвае Іван Фёдаравіч у сваёй кнізе, прыйшлі ў літаратуру «ад камфорту»): літаратуразнаўства, як і любая навука, патрабуе ахвяр. Сапраўдны навуковец ведае прымушэнне сябе да працы, ведае цынічна бібліятэк, гартанне старонкаў, неабходнасць уваходжання ў сябе, паглыбленне ў праблему.

Навука любіць цынічна і ахвярнасць. У свеце мітусні, гутлоў і чатаў, нам, не толькі аўтарам, але і навукоўцам ад літаратуры, бракуе дух складнікам — часу і цынічна. І мы спынаемся — пісаць павярхоўныя кніжыцы, завязаныя на трох с (смерць, сэкс і сенсацыя); і кляпаць хуткія артыкулы для гадавых справаздач і надбава. І множным вакол сябе сімулякры пустых сэнсаў і непатрэбных паняццяў.

Іван Штэйнер бязлітасна крытыкуе «павярхоўных» аўтараў, якія шукаюць не ісціну, а сенсацыю, і «нашпільваюць» чытачоў, асабіва маладых, неясканай, а часцяком ілжывай падачай гісторыі, напрыклад, псеўдаінтэлектуальнай бравадай на евангельскія тэмы, тыпу «Кога да Вінчы», дзе шмат бруду, якім «нібы праслаўленай лыжкай дзёгцю, некаторыя інжынеры чалавечых душ дзеля мілалётнай скандальнай і скразной славы спрабуюць ачарніць усё святлае, рэліквіі якога засталіся ў духоўных жыццях навакольных». Падобныя сучасныя «дзялікі ад літаратуры» прывучаюць чытача да нізкапробнага чытвання.

Ідэяна-мастацкім ядром гэтага нумара я б назвала рубрыку «Время. Жизнь. Литература», дзе прадстаўлена фінальная частка мастацкага твора вядомага рэжысёра і пісьменніка Вячаслава Нікіфарова «Ds: Режиссер. Воспоминание о профессии и не только», якое створана па прыняцце «раман у рамане», толькі тут: фільм у рамане. «Здымаецца» кіно аб дзеях пасля вайны, іх лёсах, трагічных гісторыях. «Здымаецца» кіно па ўспамінах старога рэжысёра. Што наша жыццё? Кіно. Аўтар раскрывае перад чытачом сакрэты сюжэта, героя, кінагульняў. Чытач становіцца вучнем, слухачом, глядачом, чытачом адначасова. Так, папярэацця рэцэптыўна ўстаноўка чытача ў шматгалосны аўтара (пісьменнік, рэжысёр, філосаф).

У свой час Аляксандр Купрын, сумуючы ў эміграцыі, казаў у адным з інтэр'ю, што вельмі спадзеяцца на місію чытачоў, іх зоркасць, увагу да якаснай літаратуры, таму што чытачы таксама фарміруюць поле Слова. Рэцэнцыя творчасці, якая пісаў той жа М. Бахцін, прадугледжвае трыкутнік: аўтар — тэкст — чытач. Такім чынам, чытацкая аўдыторыя фарміруе запат на якаснае слова.

Ці ёсць гэты запат сёння? Думаецца, што ёсць — і таленавітыя пісьменнікі адказваюць на гэты запат тэмамі, якія хвалююць і запатрабаваны.

Запыт на якасныя оперу, балет таксама ёсць сярод беларускіх прыхільнікаў высокай культуры. Пра што сведчыць агляд-падарожжа мерапрыемстваў Вялікага тэатра Беларусі, у які запрашае чытача разам са сваім нязвычайным спадарожнікам-мужам Паўлам, Вера Зялянко.

«Заклінаю вас: ходите в Большой театр» — гучыць лейтматывам у яе «Павхале» тэатру Вялікаму.

Таццяна ЦЕЛЯХОВІЧ-СІДАРАВА

Бярыце «Хабар»! Будзе весела

Імя пісьменніка Андрэя Сідарэйкі добра вядома аматарам айчыннага гумару і сатыры. Яго гумарэскі, гісторыі, іранескі, фельетоны часта друкаваліся ў часопісе «Вожык» (на старонках якога Андрэй дэбютаваў у 2009 годзе ў рубрыцы «Знаёмцеся: маладыя!»); гумарыстычныя творы публікаваліся ў штотыднёвіку «ЛіМ», газеце «Звязда», «Настаўніцкай газеце», часопісах «Маладосць», «Полымя». Пабачылі свет кнігі «Жонка на гадзін» і «Вальс чырвоных гронак рабін» (2018), «Дзесяць капеек» (2019), «Здарэнне ў ціхую ноч» (2020).

А нядаўна я атрымала ад Андрэя Сідарэйкі... «Хабар». Узяла адразу, не вагаючыся. І, вядома, падзякавала, бо ведала напэўна: гэты «хабар» прымусяць і ўсімхнуцца, і зарагатаць, і задумацца... Адкуль такі досвед? Па-першае, ведаю Андрэя не першы год — і як аўтара, які творча рос на вачах вожыкаўцаў і аўтараў ды чытачоў калючага выдання, і як чалавека: творчага, настойлівага, цікавага. Па-другое, шмат твораў з яго новай кнігі чытала яшчэ ў рукапісах, рэдагавала, разам з аўтарам шукалі адметныя павароты сюжэту, імёны герояў, назвы твораў... Па-трэцяе, кнігу афармляў вядомы мастак, карыкатурыст, майстар сваёй справы Аляксандр Каршакевіч (а гэта абавязкова «знак якасці»), а рэдагаваў вядомы пісьменнік, які цудоўна валодае гумарыстычным і сатырычным словам, — Міхась Пазнякоў.

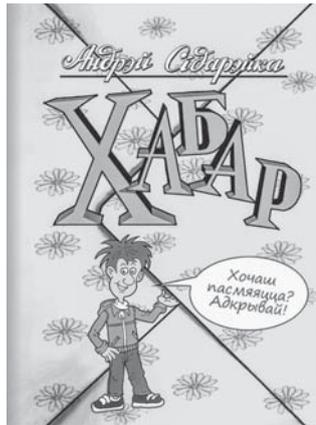
Кніга складаецца з трох раздзелаў — «Хобі па суботах» (гісторыі, гумарэскі, іранескі, былі), «Вясёлы календар. Ну, за!» (жартаўлівы апавед пра цікавыя нетрадыцыйныя святы) і «Маладыя, альбо Вясёлыя будні сям'і Курачкіных» (гумарыстычная аповесць).

Сюжэты твораў з першага раздзелу — надзвычай разнастайныя: то Марылю запрасіла да сябе дачка ў абласны цэнтр, то былія аднакурснікі ў кафэ згадваюць юнацтва, то школьнік вырашыў як мага часцей ужываць крылатыя выразы, то кіраўніцтва адзначыла Міхася прэміяй, то саракагадоўны закарэнелы халасцяк

Адась заказаў у інтэрнэт-краме робата — «Хатнюю прыслужніцу Фрыю», то... Тэм багата — і нават калі напачатку некаторыя з іх надаюцца чытачу знаёмымі, нават банальнымі, то неўзабаве высвятляецца: не ўсё так прадказальна. Аўтар знаходзіць арыгінальны ход, каб паказаць з нечаканага боку і герояў, і сюжэт. Прынамсі, нават адны назвы твораў прымушаюць хутчэй прачытаць іх і даведацца, у чым соль! Мяркуюце самі: «Рыбачкі сакрэт», «Якім прыборам вымяраюць пельмені?», «Балюча — затое гаюча, або Кароткі курс народнай медыцыны», «Гісторыя аднаго кахання», «Калі лепш рабіць рамонт?», «Модны суд»...

Здаецца, А. Сідарэйка здолеў зацікавіць кожнага чытача — як кажуць, і малага, і старога. І калі сустракаюцца часам невялікія стылістычныя, граматычныя недакладнасці (напрыклад, *скіялілі ваду, узнікла праблема са смакам, у лес не збжыць, дваццаць год, заставіла Адася, на парозе паўстаў даўні сябар, змясціў у вазу букет, сходу азадачыў яго абавязкамі, сцвярдзальна кінуў галавой і інш.*), то на агульны вясёлы настрой такая акалічнасць істотна не ўплывае.

У другім раздзеле чытачы пазнаёмяцца з нетрадыцыйнымі святамі. Аўтар называе такія незвычайныя даты (напрыклад, 1 студзеня — Дзень узяцця абавязальстваў, 22 лютага — Дзень прагулкі з сабакам і інш.). І зазначае: «Маю надзею: вясёлыя гісторыі, што адбыліся з героямі ў гэтыя дні, уздымуць чытацкі настрой і пазбавяць ад суму». Надзея спраўдзілася. «Тэматычныя» гумарэскі атрымаліся таксама нетрадыцыйнымі, на розныя тэмы («навагоднія» абяцанні, жыццё без інтэрнэту, як ніколі не спазняцца і ўсюды

паспяваць і інш.) і ў розных «варыяцыях» (маналог, пісьмо, згадка, быль, гісторыі).

Трэці раздзел — гэта гумарыстычная аповесць «Маладыя, альбо Вясёлыя будні сям'і Курачкіных». Галоўныя героі — Міхась і Маша. Як зазначае аўтар, яны «...былі жаначка ўжо два гады. Маладыя. Абамі па дваццаць пяць. Аднагодкі. За час сумеснага жыцця здарылася шмат гісторыяў...» Такія сітуацыі маладыя згадалі больш за тую. Шчыра прызналіся чытачам, як сварыліся, мірыліся, эканомілі, ленаваліся, раўнавалі, абдымаліся і рабілі шмат чаго іншага. (Мабыць, кожны пазнае (ці ўгадае) сябе маладым, у пачатку сямейнага жыцця...) Як не атрымлівалася размеркаваць сямейны бюджэт так, каб яго хапіла да наступнага заробку; чаму дачка так ніколі і не пахваліла зяця; як жонка здолела пераканаць мужа, што найлепшы адпачынак — гэта дача, а найлепшая прыгажуня — гэта яна; чым скончылася «серыяльная пандэмія» у іх сям'і, а таксама «сямейная дыета» ды іншае.

Вядома, калі строга падыходзіць да жанравага азначэння твора, то аповесці, безумоўна, бракуе характэрных прыкмет (аб'ёму, разгорнутага сюжэта, вялікай колькасці другасных персанажаў і інш.). Але, мяркую, што аўтар і сам пра гэта ведае... Таму яму застанецца надалей толькі творча расці — усе падставы для гэтага ёсць: задаткі, талент, здольнасці... Падаецца, што твор закончваецца сімвалічна: «Сямейнае жыццё працягвалася. І яно, як паказалі вечар і раніца, вельмі рознае, але ўсё ж цікавае. І абяцае ім шмат яшчэ сюрпрызаў».

Чытачы таксама будуць чакаць ад маладога пісьменніка-гумарыста новых цікавых і арыгінальных твораў.
Юлія ЗАРЭЦКАЯ

Сустрэча з сябрам

Проза Валерыя Ліпневіча — прыклад той сучаснай літаратуры, якой так не стае сённяшнім удумліваму і інтэлігентнаму чытачу, што адчувае сябе разгубленым не толькі сярод паліц кнігарняў, якія грашаць засіллем дэтэктываў, фэнтэзі і біяграфіі герояў, якія сышлі, але і ў свеце рэальным. У ім чалавечыя адносіны і слова здаюць пазіцыю за пазіцыяй. Пацудзі саступаюць месца прыватнай уласнасці за жалезнымі дзвярыма і рэальнасці віртуальнай.

Галоўны герой аповесці «У крэсле пад яблыняй» («В кресле под яблоней») — апавед ідзе ад асобы аўтара — прыязджае ў дзедаву хату ў Беларусі і праводзіць у ёй усяго адзін дзень. Але за гэты дзень, поўны ўспамінаў, калі кожнае здравіцці просты кошчык завоўваюць у сабе гісторыю, ён, па сутнасці, пражывае цэлае жыццё і нават не адно. У яго думках пераплятаюцца лёсы яго родных і сяброў, суседзяў і выпадковых сустрэчных, якія мімаходзь праплываюць узбоч шляху кожнага чалавека.

Колькі сабралася ўсяго разам! Аўтар паспеў паразважаць пра вайну, мір, змену сацыяльных ладаў, простыя чалавечыя каштоўнасці — любоў, сэнс жыцця... Усяго не пералічыць, ды і не варта, відаць. Галоўнае, што ўсе роздуму — і гэта адна з галоўных вартасцей кнігі — не набылі ментарскага тону. Яны не выклікаюць у чытача адчування, што яго павучаюць, як трэба жыць, з ім толькі дзеліцца сваім досведам чалавек, якому ўжо ёсць, на што азірнуцца ў сваім мінулым, але ён яшчэ до-сць востра адчувае, што і наперадзе чакае не пустэля.

Адчуць гэты магнетызм жыцця і здолець запаліць ім — вось, мне падаецца, звышзадача, якую ставіў перад сабою аўтар. Магчыма, і падсвядома, хоць чытач яе, несумненна, адчувае. А ўлічваючы, што Валерый Ліпневіч яшчэ і паэт (а хто як не паэты лепей за іншых умеюць перадаць настрой, характар і форму кожнай карцінкі, няхай гэта будзе проста крайдзі ці асоба чалавека, бо асабліва

востра адчуваюць «смак» слова), то апавед атрымліваецца жывы і рэалістычны. Хочацца разам з аўтарам глядзець на вербы, гуляць па кладках і рукою правесці па старых сценах хаты, ужо не кажучы пра «пасядзець ля трубка».

Эратычнае, шчырае апавяданне «Дупло» таксама «жывое, не намальванае». Высокае і нізкае арганічна спалучаюцца ў ім, як і ў самім жыцці, сэнс якога заўсёды быў і застаецца ў каханні мужчыны і жанчыны. У іх «непераадольнай гатовасці трапіць сябе на іншага». «Месячная дарожка» («Лунная дорожка») таксама пра каханне і яго непрадказальныя павароты. Арганічна ўвайшло ў кнігу і даўняе эсэ «Дзяўчына з яблыкам» («Девушка с яблоком»), якое разшлося па свеце накладам болей за 1 000 000 асобнікаў.

Калі чытаеш творы Валерыя Ліпневіча, удаецца і паплакаць, і пасмяяцца. Яго проза — гэта яшчэ і магчымае паглядзець вакол сябе, азірнуцца ў нядаўняе мінулае (сваё асабістае і краіны ў цэлым) і паразважаць, можна сказаць, пафіласофстваваць. Але філасофстванне гэтае не пакіне цяжкага асадку, не падацца мудрагелістым альбо надуманым, а хутчэй пройдзе, як сустрэча з сябрам, пасля доўгай размовы з якім пра многае задумваешся, але галоўнае, на чым ловіш сябе, — чакаеш новай сустрэчы з ім. І не істотна, што гэты «сябра» — усяго толькі кніга. Цяпер і такіх сяброў трэба яшчэ пашукаць.

Ніна ДУНАЕВА,
г. Масква

Убачыць лёс краіны

На працягу стагоддзяў лёсу жанчын нельга было пазайздросціць, ды і цяпер у розных краінах свету яны змагаюцца за свае правы і за сваё месца ў грамадстве. Маленькія дзяўчыны і сталыя жанчынныя кожны дзень церпяць шмат пакут, пра якія мала раскажваюць у СМІ. Таму вельмі важна паказаць іх месца ў звычайным жыцці, пазнаёміць з іх бытам, кар'ерным шляхам, асабістымі дасягненнямі. Аліна Грышкевіч у сваім аўтарскім праекце «Судьбы женщин — судьба единой Беларуси» паспрабавала паказаць жаночы «твар» нашай дзяржавы праз лёс гераній рознага ўзросту і сацыяльнага статусу.

Кніга выйшла ў 2022 годзе і была прадставлена не толькі ў Беларусі. Яна павандравала па такіх буіных гарадах свету як Пекін, Шанхай, Жэнева, Масква, Рым, Мадрыд, Ташкент, Вашынгтон і Будапешт. Праект быў рэалізаваны ў Год гістарычнай памяці з мэтай «прыцягнуць цікавасць маладога пакалення, айчынных і замежных чытачоў да ўнікальных лёсаў беларускіх жанчын як неад'емнай часткі духоўных каштоўнасцей народа».

Выданне складаецца з гісторыі сямі жанчын з розных куткоў краіны. Тут чытач можа пазнаёміцца з жыццёвым вопытам Наталлі Качанавай, старшыні Савета Рэспублікі; Марыі Купрэвіч і Таццяны Чарняўскай, дзяцінай вайны (яны цудам выратаваліся са спаленай фашыстамі вёскі); Вялянціны Баранавай, пазітыўнай сібіркі, якая «брала» Прагу; Наталлі Ільніцкай — бізнес-лэдзі захоўвае памяць пра герояў вайны; акушэркі Людмілы Рослік, праз яе рукі прайшоў шмат маладых мам і немаўлят. І завяршае кнігу гісторыя Васіліны Міцкевіч — праўнучка Якуба Коласа, але гэты распавед больш не пра ўнукаў і праўнучкаў, а пра музу жыцця творцы, яго любімую жонку Марыю Каменскую-Міцкевіч.

Кніга выйшла на чатырох мовах: беларускай, рускай, англійскай і кітайскай, што вельмі спрыяе папулярнасці беларускай нацыянальнай культуры і гісторыі ў свеце.

Асабісты ўвагі заслугоўвае праца рэдактараў, дызайнераў і фатографіаў. Кніга прываблівае чытача яркім афармленнем, зручнай падачай матэрыялаў, глянцавай паперы і якаснымі здымкамі.

Кнігу варта прачытаць усім тым, хто хоча пазнаёміцца з беларускім ладам жыцця, з гісторыяй і культурай краіны. Праект не ўздымае феміністычныя праблемы, яго мэта — паказаць любоў беларускага народа да сваёй радзімы, што ў Аліна Грышкевіч атрымалася вельмі добра.

Беларусь заўсёды будзе жыць і квітнець дзякуючы людзям, якія з павагай ставяцца да роднай зямлі. І месца жанчыны ў светлай будучыні краіны далёка не апошняе.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Наша сіла ў адзінстве і згодзе

Тамара МАЗУР

Народ

Народ заўжды складаецца з мяне,
маіх дзяцей, бацькоў, сястры і брата...
Няхай бяда ліхая абміне
усе дамы, кватэры нашы, хаты.

Няхай атуліць ласкаю зямля
цябе й мяне на спрэчным скрыжаванні,
прыцягне свежым ворывам зямля,
дзе зерне прарасце, нібы жаданне.

Жаданне жыць у згодзе і святле,
не носячы ні крыўды, ні пакуты,
каб хлеб духмяны вабіў на сталы
і кожны быў бы правільна пачуты.

Усё павінна лепшым чынам быць,
калі да месца весялосць і строгаць.
Бо сапраўды — нічым не надзяліць
народ, што помніць заповеты Бога.

Віктар КУРЛОВІЧ

Мы — беларусы

Мы не з дзікага сям'я ўзышлі,
што занесена ветрам здалёку.
Тут здаўна нашы продкі жылі,
на зямлі гэтай нашы вытокі.

Незлічона тут сведкаў нямых
Назаўсёды пакінулі войны...
Ад дзядоў сёння ў спадчыну мы
Атрымалі край вольны, цудоўны.

Паважалі і захад, і ўсход
Нас за шчырасці, адданую працу,
Хоць «вучылі» не раз наш народ
Як нам жыць, з кім у свеце нам знацца.

Не змагло гэта нам замінаць
Заставацца самімі сабою,
Бо прывыклі свой лёс вырашаць
Мы спрадвеку сваёй галавою.

Ды народную мудрасць не раз
Мы чамусьці цяпер забываем —
Дзе і ў чым вельмі часта для нас
Сыр той смачны халяўны бывае.

Можна, хопіць гуляць нам з агнём,
Сеяць смуту далей у народзе?

Бо зямля — гэта родны наш дом,
Наша сіла ў адзінстве і згодзе.

Трэба зноў нам як можна хутчэй
Да вытокаў сваіх павяртацца,
Каб маглі паўнапраўна далей
Мы заўжды беларусамі застацца.

Алесь МАЦУЛЕВІЧ

У доміку Таўлая

Нібы ля дзёда ўнук-паэт,
ля замка — дом-музей Таўлая.
Яго пакой, яго партрэт
і лямна на сталы старая.

Здаецца, у пакоі тым
яго і сёння чутны крокі.
Пачуй, як дыхаюць лісты,
дыханне дакументаў копіі.

Пераступі цяпер парог
пад гэтым позіркам нязгасным —
зробі з яго пакою крок
у свет паэзіі сучаснай.

А на другім паверсе ты
майстроў паэзіі набачыш.
«Суквецце» тут — заходзь сюды!
Глян, колькі сэрцаў тут гарачыш!

Смялей! Не цісніся ў кутку!
А мо і ты таленавіты?!
Табе падораць кніжку тут
з аўтографам паэта Ліды!

Адчуй паэзіі цяпло,
снег лістапада, зелень мая:
нязгаснае яе святло
гарыць у доміку Таўлая.

Тацяна ЯЦУК

17 верасня

Той дзень заззяў святлом і чысцінёю,
І, стомлены ад пакутаў шэрых,
Плылі усмешкі над маёй зямлёю
На бераг ішчасця, нескаронай веры.

Той дзень пазначаны святлом падзеі,
Бяхмарнасцю іскрыстага світанна,
Загадкай розуму, мудрынкай дзей
І незлічонасцю выпрабаванняў.

Яднае час крылатасць мар людзей,
Што так чакалі доўга і з цяргеннем,
Ды не гублялі велічных надзей:
Вярнуць зямлю сабе і накаленням.

Вярнуць наішчадам мову на вякі,
Вярнуць жыццё, што трапіла за краты...
Браталіся сардэчна сваякі
І разважалі: хто ў тым вінаваты?

Той час прыйшоў — усмешкі зацвілі,
І зніклі цені непрабуднай ночы,
Яднання дзень квітнеў на ўсёй зямлі
І ззяла ішчасце воляю прарочай.

Заходнебеларускі край

Да школы роднай сцежачка бязжыць,
Шапочуць дрэвы зразумелай мовай
І сэрца прага напаўняе жыць
Пад звонкія дзіцячыя размовы.

Настаўнік я, і гэтым ганаруся,
Нясу, як светач, мову праз гады
На зямлях той Заходняй Беларусі,
За праўду дзе змагаліся дзяды.

Я слаўлю вераснёўскі дзень далёкі
І Млечны Шлях, што цепліцца ўначы.
У небе — беларускія аблокі,
На роднай мове прыгажосць гучыць.

Плячотна воля маё сэрца грэе
Сваёю непадробнай дабынёй,
Люляе надвячорак ліп алёі
І беларускі лаічыць травастой.

Усё маё, аж да апошняй рыскі:
Мой горад Гродна, Навагрудак, Мір,
І для мяне ад самае калыскі
Гучыць матуў прызнання сотняй лір.

Людміла КЕБІЧ

Сваякі

На беразе белай ракі,
што век свой імкнецца да мора,
жывіце, мае сваякі,
не ведайце чорнага гора.

Я ў вас ненавязлівы госць,
але ад душы ганаруся,
што я не адна, што вы ёсць
на роднай зямлі — Беларусі.

Надывдзе гадзіна ныцця —
нам разам за лёс свой змагацца.
Вялікая прага жыцця
ад сілы вялікай сваяцтва.

Бо ўжо разбірацца калі,
усе мы Адамавы дзеці,
мы ўсе сваякі на зямлі,
пароўну нам сонейка свеціць.

Мы разам — магутны кулак,
хай лёс нам рыхтуе спакусы.
Сваячка ты мне ці сваяк —
мы разам — браты-беларусы.

Слова яднання

Пісьменнікам-змагарам за яднанне народа

Вы жылі і пісалі ў складаных умовах.
Заціпала на сэрцы бунтарская кроў.
Пальмянае, мужнае, трапнае слова
Да яднання склікала суседзяў-братоў.

Ваша слова яднання ляцела ішовечар
Цераз межы, лясны і палі на усход.
Прыгнятала нядоля не па-чалавечы
Раз'яднаны сілком беларускі народ.

Ну чаму, чым другім, вам было
болей трэба?
За яднанне народаў рупліўцаў не шмат.
Не спыняла вас нават у клетачку неба,
У якое гадамі глядзелі з-за крат.

А малітва была за адзінства народа:
Каб той час надыйшоў
і брат брата абняў.

І той верасень трыццаць дзвятага года
Днём святочным яднання народнага
стаў.

Сёння помнім мы вас, змагары і ратаі,
Васілёк і Машара, Пястрак
і Таўлай...

Ваша зброя адметная —
слова яднання —
Абудзіла народ, аб'яднала наш Край.

Турэмныя думкі

Ціха гарэла турэмная свечка,
Тлела, туманіла думкі і зрок.
Быў трыста васьмь пакутніцкі вечар,
Вязень паэт быў — Міхась Васілёк.

Беглі радкі па сталы і па столі,
Сумна, балюча сціскалі душу:
Як мае родныя? Што там, на волі?
Ці ўжо пабачу — так доўга сяджу!

Ды не шкадую ніводнай хвіліны,
Што за яднанне народа дадаў.
Лепшае долі, багацця краіне,
Сонца і ішчасця ўсім сэрцам жадаў.

Хай адсяджу, ды панам я не здамся!
Веру, што голаў уздыме народ
І зразумее: змагацца за ішчасце
Трэба нам разам — і захад, і ўсход.

Вершы плылі, нібы Нёмана хвалі,
Словы надзей вялікай цвілі:

Я слаўлю верасень і далучэнне!
Як Беларусь без сваяцкіх вод,
І без Нясвіжа — горада-натхнення,
Дзе гаспадаруў Радзівілаў род?

Мой край заходнебеларускі, родны,
Я ганаруся мудрасцю тваёй.
Хадой перакананай і свабоднай
Наперад крочыш з мараю святой.

Наталля ЦВІРКО

Сэрцам да сэрца

Мой мудры і слаўны народ міласэрны
справедку.
Ніколі ў бядзе не пакінуць у нас чалавека.
І ў ішчасці, і ў горы, у радасці дзён
і ў трывозе.
Тут знойдуць прытулак усе,
хто стаміўся ў дарозе.

Тут хопіць для кожнага сонца
і кожнаму хлеба
І стане ласкавым для кожнага
нашае неба.
Атулім мы клопатам і цеплынёю
сардэчнай сваёю.
Няхай чалавек будзе кожны з адкрытай
душою.

Каб свет стаў утульны і слёзы ракой
не ліліся,
Ты сэрцам да сэрца мацней у жыцці
прытуліся.
У ішчасці і згодзе каб жыць нам заўсёды
справедку,
Падтрымкай хай будзе заўжды
чалавек чалавеку.

Будзе світанак,
бо мы захавалі
Дух беларускі на роднай зямлі.

Нас не раз'яднаць

Люблю сваю родную мову,
Люблю свой гаротны народ.
Для іх і за іх маё слова,
Уласны і творчы арт-код.

Для іх мае вершы і проза,
Гарэнае душы і вачэй,
Бо зноў вынішчэння пагроза
Паўстала нахабней, ярчэй.

Што трэба? Лясы нашы, рэкі?
Празрысасць азёрнай вады?
Ці мудрасць, якая справедку
З любой ратавала бяды.

Жанглёры! Губу закатайце,
Вам нашай зямлі не відаць,
Пажадныя мэты схавайце,
Мы разам — нас не раз'яднаць!

Вам Белую Русь не запляміць —
Стагоддзямі чыстай была,
Праз войны, нядолі і замець
Народ свой вяла да святла.

Хлуснё нас не запалохаць,
Валютаю не ап'яніць.
На роднай зямлі снівакояй
Нам жыць, працаваць і любіць.

Полацкія балады

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Ушостым нумары часопіса «Маладосць» былі надрукаваны тры мае апавяданні як сентыментальнае падарожжа па полацкіх вулках майго дзяцінства. Я запрасіў у гэтае падарожжа і палачан, і тых, хто яшчэ ніколі не быў у маім родным горадзе. Гэта не турыскі буклет, а маршруты майго сэрца і дум. Падарожжа працягваецца...

«Партовы горад Экімань»

Калі ў нашым Пітомніку пачалі гаварыць пра новы малады горад і буйны завод непадалёк ад Полацка, я вучуся ў другім класе. Мяне захапляла гэтая вестка, бо і Пітомнік, і наш шосты завук Фрунзэ здаваліся мне малымі і дробнымі, а горад, які толькі ўзнікаў ся пасля вайны, старым і таксама не дужы вялікім.

Пра яго слаўную гісторыю я практычна нічога не ведаў. А тут, як пісалі газеты, павінен быў нарадзіцца новы прыгожы горад са шматпавярховымі дамамі і гіганцкім заводам.

Таму светлая мара пра будучы Нафтаград адразу знайшла сваё месца ў маім сэрцы, і мне вельмі хацелася паглядзець і на будоўлю, і на будучы горад.

І неўзабаве такая магчымасць з'явілася. Я ўжо вучуся ў пятым класе. Заканчваўся навучальны год. Па традыцыі мы перад пачаткам канікулаў хадзілі ў паход. Наш лобімы настаяніц гісторыі Якаў Аляксандравіч, зайшоўшы ў клас, з уласцівай яму загадкавай усмешкай прапанаваў:

— А ці не адправіцца нам у паход на Нафтабуд, паглядзець, як будзецца новы горад?

— Ура! — закрычалі мы. — На Нафтабуд!

— Туды пойдзем пешшу, а назад на аўтобусе, — сказаў настаўнік, — начаваць будзем у Экімані, у школе.

Пра Экімань я нешта чуў. Сусед Лева Чыжэўскі любіў паўтараць: «партовы горад Экімань».

Я, памятаю, у таты спытаў:

— А які каля нас партовы горад? Лева ўсё паўтарае.

— Ён жартуе, — усміхнуўся бацька. — Вёска такая ёсць у Задзвінні.

Задзвінне, я ведаў, гэта далёка ад нас, праз Дзвіну, а дзе ж тая Экімань?

Адпраўляліся мы ў другой палове дня. Аказалася, што ад нашай школы да Экімані ўсяго шэсць кіламетраў, а да Новага двара, дзе разгортувалася будаўніцтва, каля пяці.

Таму мы ў Экімань дабраліся пад вечар. Драўляная школа аказалася непадалёк ад Дзвіны, і мы пабеглі купацца.

Вечарам, калі класіліся на начлег у вялікім школьным пакоі, у распраўленых спальных мяшках, Якаў Аляксандравіч спытаў:

— А хочаце ведаць, якая слаўная гісторыя гэтай вёскі? Некалі тут спраўдзіліся буйныя прыстань. Купцы прывозілі тавары, а сама Экімань была мястэчкам, у якім жылі ганчары. А паміж Запалоццем і Экіманню была нават наладжана паромная пераправа. Так што калі вы чулі жарт пра партовы горад Экімань, то ў яго ёсць рэальная падстава так называцца.

Мы тады, памятаю, пасмяяліся, бо дужа ўжо непадобна была сціплая вёска на порт, хай сабе і рачны, ды і Дзвіна ўжо была не такая шырокая, каб па ёй хадзілі розныя судны.

Назаўтра мы былі на магутнай новабудоўлі, і гэтая гісторыя полацкай вёскі стала забывацца.

Толькі часам, значна пазней, калі вырас на левым беразе Дзвіны новы малады Наваполацк і паміж гарадамі стаў хадзіць рэйсавы аўтобус, назва прыпынку «Экімань» выклікала ў памяці даўнія асацыяцыі.

Пазней я прачытаў у Яна Баршчэўскага, выхаванца Полацкай калегіі езуітаў і аўтара слаўных апавяданняў пра шляхціца Завальню, пра Экіманію: «...Маёнтка панюў Беліковічаў ля самае Дзвіны на стромкім беразе ў прыгожай мясціне».

Самае прыкрае, што ў час майго дзяцінства і юнацтва полацкай гісторыі самі палачане мала цікавіліся. Ні на ўроках, ні ў адзіным у горадзе краязнаўчым музеі не згадвалася пра многія цікавейшыя звесткі з мінулага самага старажытнага горада Беларусі.

Ужо тады, калі я стаў працаваць у мясцовай газеце, а затым на Рэспубліканскім радыё, у друку сталі з'яўляцца артыкулы краязнаўцаў. Дзякуючы былой загадчыцы аддзела культуры гарвыканкома Таццяне Рудавай прыступілі да аднаўлення і рэстаўрацыі ацалелых гістарычных помнікаў, тады я і пазнаёміўся больш падрабязна з гісторыяй Экімані праз працу палачаніна Міхася Баўтовіча.

Ён сабраў звесткі пра тое, што даўней гэта было даволі вялікае мястэчка, вотчына полацкіх езуітаў, якое затым перайшло ў склад Полацка і было адным з найбуйнейшых па колькасці двароў.

Затым маёнтка належаў Беліковічам, Іванову, стацкаму саветніку Бясперчаму.

Фотаміс саітаніа/фотосенатар

Вёска Экімань.

У XIX—XX стагоддзях мястэчка лічылася адным з цэнтраў ганчарства ў Віцебскай губерні. Меліся тут млын, бровар, школа.

Пры савецкай уладзе ў пачатку трыццаціх гадоў непадалёк ад горада ўзводзіўся буйны ваенны аб'ект, паўставалі бетонныя доты для абароны ад ворага. Будаўнічыя матэрыялы дастаўляліся на экіманскую прыстань.

Аб'ект быў сакрэтны, суды завозілі для яго будаўніцтва рабочыя ажно з Наўгародскай вобласці.

У час вайны тут ішлі кровапралітныя баі за вызваленне Полацка ад нямецкіх акупантаў.

Сёння аб слаўным мінулым Экімані мала што нагадвае. Хіба толькі іронія сучаснікаў, якія часта пасля аб'явы ў аўтобусе пра прыпынак з такой назвай, дабаўляюць звыкла — «партовы горад»...

Ноўка

Калі з Полацка транспартныя дарогі вядуць на Рыгу, на Пскоў і Піцер, то ў бок Віцебска ёсць адна магістраль, і вядзе яна праз гарадскі мікрараён Ноўка. Проста пад чыгуначным мастом, унізе, ідзе развязка: налева, праз чыгуначны пераезд, — дарога на Грамы, а прама, праз адзіную вуліцу, мінаючы Чыгуначную бальніцу, уздоўж Дзвіны — на Віцебск.

Побач з гэтай развязкай — Чырвоныя могілкі, самыя старыя ў горадзе. Карэнныя палачане загадзя выбіралі месца для членаў сваіх сем'яў, і побач з жонкамі спачываюць мужы, цёткі і дзядзькі — колькі месцаў было выкуплена ці зарэзервавана на гэтых кладках.

У горадзе былі некалі яўрэйскія могілкі, на іх месцы цяпер стадыён «Лакаматыву», а на Чырвоных могілках цэлы, так бы мовіць, квартал займаюць яўрэйскія магілы. Там сёння настолькі цесна, што да кожнай трэба прабірацца, рызкуючы зачэпіцца за агароджы. Тут можна ўбачыць праваслаўныя крыжы, шасціканцовыя зоркі Давіда і савецкія пяціканцовыя зоркі.

Мая мама ляжыць пад савецкай пяціканцовай зоркай, а на магільным помніку бабулі Фейгерывы — Зорка Давіда...

А ў бабулі Олі — толькі надпіс. У сямейным пантэоне — магілы бацькі, яго старэйшай сястры, маёй цёткі Веры, родных. Некалі сямейны род Гальпяровічаў налічваў адзінаццаць дзяцей, а ўжо колькі стрыечных пляменнікаў і пляменніц... Усе яны тут, на Чырвоных могілках, дзе сёння пахаваны палачане

Салонікі

Калі палачане з іроніяй, але і з прыхаваным гонарам гаварылі пра партовы горад Экімань, то назва вёскі Салонікі прамаўлялася з няменшым гонарам.

«Не толькі ў Грэцыі ёсць Салонікі», — гаварылі яны, і мелі, дарэчы, рацыю.

Маё блізкае знаёмства са слаўтай вёскай было хоць і больш празайчным, але не менш рамантычным.

Майго сябра запрасілі на вяселле сястры жонкі, якая жыла ў Салоніках.

Быў канец ліпеня, разгар лета, я, халасты тады хлопец, дапаўняў сямейную пару гасцей.

Вясковае вяселле! Цяжка перадаць гэтую брэйгелеўскую сакавітую карціну, дзе мацкі — мужыкі і дзябёлыя кабеты спяваюць салёныя прыпеўкі, дзе шчодра ліецца ў шклянкі самагонка, на шчодрых сталах духмяныя драпікі і клёцкі, сала і піханья пальцам каўбасы, вараная бульба становяцца спраўдзенай паэмай нацыянальнай кухні!..

І як кульмінацыя гэтай радасці і шчодрасці — знаёмства з прыгожай дзяўчынай. Яна была дачкой мясцовага ветэрынарнага ўрача, студэнткай Брэсцкага педінстытута, якая праводзіла канікулы дома, у бацькоў.

Ці то моцная гарэлка закруціла мне голаў, ці яе прыгажосць, ці тое і другое, але я проста, як кажуць, запаў.

І пачалося маё рамантычнае лета. Кожны вечар я садзіўся на аўтобусе «двойку», які ішоў у Ноўку, выходзіў на канцовым прыпынку і ішоў два кіламетры да хаты маёй дзяўчыны.

Лета, разнатраўе, пах свежавысушанага сена, мільяны вочы і цёплыя вусны...

Я толькі мусіў потым спяцца на апошнім аўтобусе, бо да маёй хаты нават пасля таго, як я прыязджаў у горад, трэба было дабрацца пехатоў прыблізна столькі ж, як шлях да Салонікаў.

Рамантычнае лета... Адночы я ўсё ж спазніўся на аўтобусе, і прыйшлося ісці пешшу. Мінуўшы вёску, я рушыў па дарозе да жаданай развілкі і там, насупраць Чырвоных могілак — на пераезд, а далей — па шпалах, праз чыгуначны вакзал, мост праз Палату, звярнуўшы на вуліцу Фрунзэ — да самай каліткі, што вяла ў двор нашага дома...

Але лета закончылася, дзяўчына паехала на вучобу ў свой Брэст, абяцала пісаць. І я стаў чакаць нашага спаткання.

Толькі на Новы год мне ўдалося выбрацца ў Брэст, дзе я спадзяваўся зрабіць каханай прыёмны сюрпрыз сваім прыездам.

Але дзяўчына нечакана не правяла вялікай радасці. Не, мы сустрэлі Новы год у студэнцкай кампаніі, смяяліся і жартавалі, яна правяла мяне потым на вакзал, але я зразумеў, што рамантычнае лета ў Салоніках застанецца толькі прыгожым успамінам.

Так і адбылося. Больш мы не бачыліся, і я ў Салоніках таксама не быў. Але гэта мае ўспаміны, мае Салонікі. А чым жа праславілася наша полацкая вёска, чаму яна носіць такую назву? Пашукаў у крыніцах. І вось што вычытаў:

«Адным даследчыкі сільныя бачыць у аснове назвы славянскія карані і звязваюць назву з наяўнасцю солі ў глебе».

Другія навукоўцы дапускаюць балтыйскае паходжанне назвы. Трэція мяркуюць, што найменне гэтае надзвычай старажытнае: узнікла яно яшчэ ў тую пару, калі на нашых землях жылі фінаўгорскія плям'яны».

Мне ж больш падбаецца антычнае паходжанне, такое прыгожае і рамантычнае, як маё юнацкае лета ў гэтым цудоўным маляўнічым кутку Полаччыны.

самых розных канфесій і нацыянальнасцей. Суды мы прыходзілі ў час сумесных паездак з Алесем Савіцкім, дзе ляжыць і яго бабуля на праваслаўным баку, а цяпер і частка яго праху падзахавана да гэтага надмагілля.

А Ноўка... Я нячаста бываў, толькі празьджаў, калі ехаў у Віцебск ды з Віцебска, але заўсёды любіваўся ладнымі хатамі на дзвінскім беразе, з прысадамі, якія вядуць да ракі, прымкнутымі да берагавых акараў лодкамі...

Ужо калі з'ехаў з Полацка, даведаўся, што суды, бліжэй да Дзвіны, перабраўся мой колішні паплекнік па полацкай газеце пісьменнік Герман Кірыляў.

Купала ў Татарстане

«У кожнага народа ёсць людзі, чый уклад у гісторыю і культуру асабліва значны і з'яўляецца неад'емнай часткай нацыянальнай спадчыны. Для беларусаў адзін з такіх дзеячаў — Янка Купала. Паэт, драматург, публіцыст, перакладчык, грамадскі дзеяч, які стаў духоўным лідарам нацыянальнага адраджэння. Яшчэ пры жыцці пісьменніка яго слова было чуваць не толькі на радзіме, але і за яе межамі», — гэтай прамовай у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылі выстаўку «Тут усякая рэч як гавора з табай...».

У экспазіцыі прадстаўлены фотаздымкі, дакументы, а таксама прадметы побыту, якімі паэт карыстаўся ў Татарстане, дзе знаходзіўся ў эвакуацыі з 13 лістапада 1941 да 13 чэрвеня 1942 года. У гэты час пісьменнік жыў у сяле Пячышчы Верхняўслонскага раёна, дзе напісаў верш «Зноў будзем шчасце мець і волю», баладу «Дзевяць асінавых колляў», артыкул «Кліч да беларускага народа».

24 чэрвеня 1941 года песняр з палаючага Мінска прыехаў у Ляўкі, якія сталі яго апошнім прытулкам на роднай зямлі. 30 чэрвеня паэт выехаў у Маскву.

Сямён Эльгер, чухавшкі пісьменнік, паэт, публіцыст і грамадскі дзеяч, пісаў, што дарогу ад Масквы да Чабаксар адлегласцю ў 600 км, якую ў добрае надвор'е і па роўнай дарозе можна праехаць за паўтара дня, Янка Купала пераадолеў за пяць сутак. Па разбітым тракце ўвесь час ішлі войскі, ехалі машыны.

У кастрычніку 1941 года пісьменнік і яго жонка, Уладзіслава Францаўна, апынуліся ў Казані. Пазней як месца жыхарства яны выбралі недалёкую ад горада вёску Пячышчы і пасяліліся там на другім паверсе канторы мельзавода.

У 1975 годзе ў Пячышчах адкрыўся мемарыяльны музей Янкі Купалы, які сёння адзіны ў Расіі.

На зямлі Татарстана мы папулярызуюем жыццё і творчасць вялікага песняра беларускай зямлі.

Наш мемарыяльны музей праводзіў конкурс чытачоў «Любі і шануй родны край як Купала і Тукай», сумесна з музеем-кватэрай татарскага паэта Мусы Джаліля мы стварылі праект «Два жыцці, два лёсы», таксама ў нас праходзіць акцыя «Чытаем Купалу разам», дзякуючы якой наведвальнікі могуць пазнаёміцца з творами аўтара на розных мовах, — падзялілася Рыма Абызава, загадчыца музея Янкі Купалы ў вёсцы Пячышчы.

— Першы час дэлегацыі дзівіліся, што ў Татарстане ёсць такі музей, аднак усе без выключэння выходзілі з яго ў захапленні. Там надзвычайная аўра, бо чалавек такі быў Янка Купала — асаблівы, — адзначаў Сяргей Марудэнка, старшыня грамадскай арганізацыі беларусаў Казані «Спадчына» і ганаровы консул Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Татарстан.

Адкрыццё выстаўкі ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылося ў рамках Дзён культуры Рэспублікі Татарстан і Рэспублікі Беларусь.

— У наведвальнікаў музея з'явілася ўнікальная магчымасць — На выстаўцы («Тут усякая рэч як гавора з табай...»)дакладна можна даведацца нешта новае пра самы цяжкі перыяд не толькі для паэта, але і для краіны, — распавяла Ганна Галінская, дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

Пісьменнік стаў сувязным звяном паміж рэспублікамі і спрыяў дыялогу культур. На мерапрыемстве чыталі вершы Янкі Купалы на татарскай і беларускай мовах, была арганізавана бясплатная экскурсія ад загадчыцы музея Янкі Купалы ў Татарстане Рымы Абызавай, а таксама выступіў фальклорны ансамбль «Лейсэн», што існуе пры Міжнародным грамадскім аб'яднанні «Татара-башкірская культурная спадчына "Чышма"».

З успамінаў:

«...Падчас вайны я працавала ў Пячышчах паштальёнкай. Мяне ніхто так не сустракаў, як Іван Дамінікавіч. Заўсёды высёлы, але чамусьці быў задумлены. Яго нешта трывожыла. Чалавек ён, памятаецца, быў сярэдняга росту, цікавы. Твар просты. Апраунты таксама проста», — А. І. Субоціна, паштальёнка ў сяле Пячышчы ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

«Іван Дамінікавіч па сваім характары быў надзвычай просты і чалавечны... Рабочыя Пячышчынскага заводу любілі яго, называлі «сваім дзядзькам». Часта на лавачцы каля заводу можна было ўбачыць Івана Дамінікавіча, які гутарыў з групай простых, запаленых мукой рабочых», — І. Я. Няякшына, дырэктар млына 1-Т у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Акрамя таго, музеі запрашаюць далучыцца да акцыі «Чытаем Купалу разам» і спадзяюцца, што сумесны выставачны праект будзе спрыяць стварэнню новых турыстычных маршрутаў і далейшаму супрацоўніцтву.

Паліна НІКАЛАЎЦЫ,
фота аўтара

«Ён любіў сябе называць волжскім мукамолам...»

Зямля Татарстана і ў час Першай сусветнай, і ў час Вялікай Айчыннай войнаў стала прытулкам для многіх бежанцаў з Беларусі. Іх цяжкі лёс падзяліў і Янка Купала, які жыў у сяле Пячышчы Верхняўслонскага раёна з 13 лістапада 1941 да 13 чэрвеня 1942 года. Гэта адносна малавядомая старонка жыцця паэта. Пра яго побыт у эвакуацыі можна даведацца як у экспазіцыі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы ў Мінску, так і ў адзіным музеі песняра Беларусі за межамі краіны — Мемарыяльным музеі Янкі Купалы ў сяле Пячышчы. Ён быў створаны ў 1975 годзе і з'яўляецца філіялам Нацыянальнага музея Рэспублікі Татарстан.

Абодва музеі яднае даўняе сяброўства і супрацоўніцтва. Сёлетня ладзіцца сумесны выставачны праект «Тут усякая рэч як гавора з табай...», які ў красавіку экспанаваліся ў Казані, а з 12 да 25 верасня — у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы ў рамках Дзён культуры Рэспублікі Татарстан у Рэспубліцы Беларусь. Калегі з Пячышчаў прывезлі з сабой шум волжскіх хвалюў, унікальнае відэа землякоў з апаведан пра Янку Купалу і анімацыйныя ролкі па яго творах, даступныя праз QR-коды.

Самае кранальнае, пра што сведчаць усмаліны, — ідэя музея над Волгай пачала выспяваць як жывая памяць людзей, асабіста знаёмых з Янкам Купалам. Па успамінах мастака Канстанціна Елісеева ведаем цікавы выпадак, пра які сам паэт распавёў сябру 26 чэрвеня 1942 года пры сустрэчы ў Маскве: «Гуляю аднаго разу на беразе Волгі, а мне насустрач чалавек, мясцовы жыхар, татарын. Падышоў да мяне, прывітаўся і пакланіўся. Я яму адказаў на прывітанне і пайшоў. Іду назад, а ён зноў мне на спатканне і зноў пакланіўся. Я спыніўся і кажу: "Выбачайце, скажыце, дзе вы з вамі сустракаліся, не прыпомню нешта?". А ён кажа: "Мы з вамі нідзе не сустракаліся, і вы мяне не

ведаеце, а я вас пазнаў па партрэце ў нашай газеце, вы — Янка Купала?" — "Але, — кажу, — Янка Купала". — "Ну вось, значыць, я не памыліўся і адразу пазнаў вас, а пакланіўся таму, што чытаў вашы вершы — у нас ёсць татарскія пераклады вашых вершаў, ну і, значыцца, лічу, што вы мой знаёмы, і, як свайму знаёмаму, якога я вельмі паважаю, я і пакланіўся».

Першым крокам мемарыялізацыі стала ўсталяванне мемарыяльнай дошкі на доме, дзе жыў Янка Купала, у маі 1950 года. На ўрачыстасці прысутнічала жонка паэта, стваральніца і першы дырэктар Музея Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна Луцэвіч. Зроблены тады фотаздымкі захоўваюць памяць пра яе сустрэчы з даўнімі знаёмымі. Сярод іх — прафесар Аляксандр Вазнясенскі (1888—1966), даследчык творчасці Янкі Купалы, знаёмы з паэтам з 1926 года, аўтар даследавання «Нарысы па гісторыі навішай беларускай літаратуры» (Казань, 1944); сябар паэта медыявіст Уладзіслаў Чаржынскі і яго жонка Яўгенія, сястра Змітрака Бядулі; перакладчык твораў Янкі Купалы Закі Нуры, дырэктар Музея Максіма Горкага ў Казані Марыя Елізарава.

Музей у Пячышчах мемарыяльны. Сярод асабістых рэчаў паэта зберагаецца рэпрадуктар,

Янка Купала, 1941 г. (Такім бачылі паэта ў Татарстане.)

які, па успамінах выдавочаў, яму ўстанавілі як ганароваму гасцю. І рабочым ужо не трэба было ісці да сельсавета, каб паслухаць навіны: Янка Купала ставіў рэпрадуктар на акно, выходзіў у двор, частаваў усіх махоркай, і яны разам слухалі зводкі.

Наблізіць да нас вобраз Янкі Купалы, яго думкі і настроі дапамагаюць успаміны цэкі паэта, дырэктара Мельзавода № 1 Івана Няякшына, напісаныя 10 ліпеня 1942 года, верагодна, па просьбе Уладзіславы Луцэвіч. Дзевяць машынапісных аркушаў маюць улковы нумар КП 1416 у зборы Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. З іх даведаемся, што надвор'ем у лістапада 1941 года завалодаў сцюдзёны паўночны вецер, хвалі Волгі пачаў апаноўваць лёд, дождж і слота змучылі ўсіх, хто чакаў ператварыцца ў Казань. Завочна знаёмы з Янкам Купалам па яго творах, Іван Няякшына запрасіў паэта ў свой кабінет і ўбачыў стомленага, змерзлага чалавека, на якім

было «доўгае футравае паліто, на галаве малахай, на нагах фетравыя боты ў галошак». За кубачкам гарбаты Янка Купала з удзячнасцю прыняў прапанову спыніцца на кватэры ў Пячышчах. Так, следам за Вязынкі і Мінскам, у яго лёсе з'явілася яшчэ адна незвычайная «хатка над рэчкаю» — будынак прадпрыемства Гандлёвага дома «Іван Аконішнікаў і сыны», які ў 1895 годзе збудавалі ў Пячышчах, на правым беразе Волгі, найбуйнейшы ў свеце паравы вальцавы млын — унікальны помнік прамысловай гісторыі.

У першыя месяцы жыцця ў Пячышчах Янка Купала хварэў, чытаў кнігі і працаваў у ложку. І асабліва цяжка перажываў, што «пакінуў на радзіме сваю

«ён любіў сябе называць волжскім мукамолам і ў апошні час стаў патрыстам нашага заводу». З надыходам вясны Янка Купала часта гуляў па гарыстых ваколіцах. Любімае месца яго адпачынку — «на гары, ля клубы, на лаўцы ля крутога берага Волгі, там яго можна было часта сустрэць у 5—6 гадзін раніцы, дзе ён любаваліся прыродай».

Выстаўка «Тут усякая рэч як гавора з табай...» дае магчымасць убачыць унікальныя дакументы, фотаздымкі, рэчы, якімі карыстаўся Янка Купала ў эвакуацыі, а таксама прадстаўляе дзейнасць Музея Янкі Купалы ў сяле Пячышчы.

Выказваю шчырую падзяку калегам з Татарстана за

Пакой Янкі Купалы ў Пячышчах.

старую матулю і згінуў яго велізарны багаты архіў». Паэт пражно лавіў кожны выпуск навін і, кады даведаўся пра пераможны баі пад Масквой і Растовам, стаў здаравейшы, маладзейшы і больш бадзёры. Пазнаёміўся з многімі рабочымі, а таксама вельмі цікавіўся ўсім тэхналагічным працэсам, работай і адметнасцю кожнага механізма —

захаваў памяці, папулярызаваную асобы і творчасці Песняра Беларусі. І, канечне, запрашаю чытачоў пры нагодзе абавязкова наведаць абодва музеі песняра.

Марыя БАРТКОВА,
загадчык аддзела навукова-экспазіцыйнай і выставачнай работы Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы

Заварожвае Іван Штэйнер

Напрыканцы мінулага стагоддзя — у 1993 годзе — у Мінску выйшла ў свет кніга з інтрыгоўнай назвай: «Варожак балады вякоў». У ёй гаворку пра беларускія ды іншыя славянскія балады вёў-варажыў Іван Фёдаравіч Штэйнер — вучоны, захоплены магіяй слова. І вось ужо ў залатым месяцы верасні 2023 года ён з нязменнай гіпнатычнай энергіяй адзначыў свой 70-гадовы юбілей. Сёння Іван Фёдаравіч доктар навук і прафесар філалогіі, вядомы ўсім славістам найперш як актыўны і шчодры на кантакты беларускі літаратуразнавец, краязнавец, пісьменнік. Народжаны на Палессі, адданы Гомельшчыне і сардэчна, і па фармальнай прапісцы, ён, тым не менш, застаецца вельмі лёгкім на пад’ём, а таму нязменная бачыцца буйным планам у шырокім полі культурнага жыцця нашай краіны. Думаецца, што яго пакліканне — усімі сіламі шчыра служыць філалогіі і гістарыяграфіі, ствараць і памянаць культурныя набыткі, сцвярджаюць пазітыўнае, будучы ў душы тым аптымістам Гервасіем Вылівахам, які не дужа дбае пра халодныя правілы, нормы ды формы, але абавязкова трымае каля сэрца сваю кветку-шыпшыну — сваю радзіму.

Фота Кастуся Дробева.

Іван Штэйнер.

Яго праца заўсёды была цесна звязана з Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі, і найперш у часы, калі там вялі рэй А. Адамовіч, І. Навуменка, В. Каваленка, У. Гніламедаў, М. Тычына, іх паплекнікі. Менавіта ў НАН былі абаронены абедзве дысертацыі Івана Штэйнера. Прафесар з 1995 года, Іван Фёдаравіч з’яўляецца членам-карэспандэнтам Міжнароднай Акадэміі навук Еўразіі, лаўрэатам прэміі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

Падкрэслім і яшчэ некалькі нешааровых фактаў з біяграфіі юбіляра. Ён з’яўляецца членам Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, намеснікам старшын камісіі па кампаратывістыцы Міжнароднага камітэта славістаў, падтрымлівае цеснае навуковае супрацоўніцтва з вучонымі розных краін свету. Уздзейнічаў у рабоце кангрэсаў славістаў, на якіх выступіў з докладамі. Пачынаючы з 1983-га — 40 гадоў! — Іван Фёдаравіч загадвае кафедрай беларускай літаратуры ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францыска Скарыны, ён уганараваны медалём Францыска Скарыны, а таксама знакам «Выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь».

Вядома ж, Гомельскі ўніверсітэт удзячны сваіму выбітныму прафесару. Пад яго кіраўніцтвам абаранілі дысертацыі і сталі кандыдатамі навук 18 аспірантаў, абаронена 1 доктарская, ды яшчэ рытуруюцца стаць на крыло шэсць аспірантаў і тры дактаранты. Чым не гомельская навуковая школа, сабраная вакол прафесара Штэйнера! Гэтая літаратуразнаўчая школа мае і афіцыйную назву на сайце ГДУ: «Рэгіянальны, агульнанацыянальны і агульнаадукацыйны літаратурны: духоўная спадчына беларусаў у светным кантэксце». Сюды ж далучым і плён студэнцкай навуковай лабараторыі «Вандруоінік» пры кафедры і пад кіраўніцтвам І. Ф. Штэйнера. Сіламі студэнтаў і выкладчыкаў тут сабраны вянок краязнаўчых выданняў пра Мазыр, Рэчыцу, Светлагорск... З названага кола асобна трэба вылучыць 7 фальклорна-этнографічных зборнікаў, і асабліва кнігі пра фальклор тыя населеныя пункты, што былі ліквідаваны ў выніку катастрофы на Чарнобыльскай АЭС. Выданы ўкладзены разам з В. С. Новак. І. Ф. Штэйнер пастаянна падтрымлівае таксама і пісьменніцкі рух ва ўніверсітэце: яшчэ ў 1998 годзе выдаў анталогію лірыкі выпускнікоў ГДУ «Крыніцы» і зборнік артыкулаў пра іх «Душа прарыліца крылом да неба...» (1999). З тых часоў І. Ф. Штэйнер не забываецца адгукацца на дары музам ад сваіх землякоў, выпускнікоў, не шкадуючы

для іх добрых, а часам і строгах слоў у шырокім друку. Больш за тое: ужо сабраны і распрацаваны матэрыялы для адзінага ў Беларусі літаратурнага музея «Alma mater», прысвечанага выпускнікам ГДУ, якія сталі пісьменнікамі і журналістамі.

Манаграфіі І. Ф. Штэйнера (іх 20, а ўсяго публікацый больш за 500) прысвечаны самым розным праблемам і перыядам развіцця літаратуры. Варта адзначыць, што іх унікальнасць звязана не толькі з навуковай навізай зместу, але яшчэ і са спецыфічна-эсэістычным ідыятылём, заснаваным на смелым, неабмежаваным лунанні асацыятыўнага мыслення, уласцівага мастакам-вообразотворцам. У апошнія ж дзесяцігоддзі І. Ф. Штэйнер усё часцей з настальгіяй піша пра тую эпоху, калі слова называлі Богам (напрыклад, у манаграфіі «Похвала слову угодзішаму: занимательно-познавательное эссе о судьбах литературы»).

Мара члена-карэспандэнта НАН Беларусі Алега Лойкі пра *займальнае літаратуразнаўства*, якога ўсё яшчэ бракуе беларусам, а таксама пазычаныя формула маладога Лойкі *не сорамна любіць да слёз* (з верша «Радзіме»), здаецца, прэзюндуюць на пазнакі той мастацкай стратэгіі, якую абраў для сябе навуковец І. Ф. Штэйнер: ён заўсёды падкрэслівае высакародную прыгажосць філалогіі ў сваім пісьменстве. У доказ прыгадаем вельмі назвы яго даследаванняў: «*Дежа ви, або Успамін пра будучыню*», «Стрыбогавы ўнукі: Міфалагічныя асновы беларускага менталітэту», «Свае руны мне не вышыць...»: спадчына Анаголія Сыса» і інш.

Згадаем і такія важныя кірунак стварчай дзейнасці прафесара І. Ф. Штэйнера, як праекты калектывісты. Філалогію ў ГДУ моцна ўтвораюць тыя міжнародныя канферэнцыі, дзеля якіх у Гомелі з нязменнай перыядычнасцю збіраюцца айчыныя і замежныя вучоныя, іноў жа дзякуючы энергічнай гасціннасці кафедры, якую ўзначальвае І. Ф. Штэйнер. Асабліва прадстаўнічае кола вучоных збірае традыцыйная канферэнцыя «Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульнаадукацыйнае ў літаратуры», а таксама амаль легендарныя Міжнародныя чытанні з аналагічнай назвай. Яны праводзяцца кафедрой раз на два гады і прысвечваюцца народнаму пісьменніку Беларусі Івану Навуменку, які паходзіць з Гомельшчыны (вёскі Васіліўчы).

А вось як па-мастацку І. Ф. Штэйнер піша сваю аўтабіяграфію: «На радзіму ў 1953 годзе, 10 верасня, напрыжэданні вялікага хрысціянскага свята Усекнавення главы Іаана Хрысціцеля, Прадзіцця. Івана Галавасека, які кажучы у народзе. Менавіта таму і назвалі Іванам, хаця маці хацела

назваць Васілём, у памяць яе брата, Ігнацкока Васіля Дзмітрыевіча, які быў партызанам у Каўпака, а пасля наводчыкам слаўтай соракпяткі і загінуў у дваццаць з нечым гадоў, прыкрываючы адыход таварышаў. <...> Свет убаць у сяле Беражное (Бэрэжнэ па-палеску), бацькоўская хата стаіць на тым месцы, дзе некалі быў сад і палац паноў са слаўтага роду Олешаў, з якіх паходзіць пісьменнік Юры Карлавіч Олеша. <...> Скончыў мясцовую школу і паступіў на філалагічны (хаця любіў і матэматыку) факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Леніна, бо вырашыў стаць вялікім пісьменніком. У 1975 годзе з дыпломам настаўніка вярнуўся дадому, працаваў дырэктарам Хотамельскай васьмігадовай школы, але Лабановіч з нядаўняга выпускніка не атрымалася. Ажаніўся і пераехаў у Гомель, з якім і звязаны ўсе апошнія гады жыцця.»

Запярэчым — адметны Лабановіч усё ж атрымаў! Так расказана ў аўтабіяграфію навукоўца чытаць бы і чытаць, ад яе не адарвацца. Таму не дзіўна, што на рахунку І. Ф. Штэйнера маюцца ўласна мастацкія творы. Гэта паспяхова п’есы (ставіліся прафесійнымі і аматарскімі тэатрамі): «Шлюб па прымусу», «Кот на лаўрах», «Юшка из буквиц печатных...» (з С. Зяньковым) і іншыя. Піша прафесар-філалаг і прозу, якая чакае сваіх даследчыкаў: роман «Мое адночыства» пачынаецца ў двух аб’ятыях», «Кот-ваевода: смяхотная штука», «DELIRIUM. Псіхалагічная гісторыя з элементамі дэтэктыву».

Відавочна, што самай блізкай наратыўнай фігурай для вучонага і мастака І. Ф. Штэйнера заўсёды быў такі персанаж-апавядальнік, які «шпарыў без прыпынку, цытаваў, не заглядваючы ў паперку» (з аповесці-эсэ «DELIRIUM»). Чалавека-гуманітарна з прафесарскімі далегіямі ў культуры ды выбітным жыццёлюбствам можа засмучыць — як прафесіянала — хіба што вось гэта: «У нас агульнаасветная праблема: мала інтэлігентных слухачоў, зольных падтрымаць гаворку...» Гэта сказана з гумарам ад імя персанажа згаданай аповесці, аднак жа ўсе мы разумеем, што ў прафесара Штэйнера заўсёды былі і будуць удзячныя і цікавыя суразмоўнікі, гэтакасама, як ён, аднаўняў філалогію! Добрых слоў у яго адрас сказана вялікае мноства, і нямаю надрукавана з падпісамі: М. Амон, Т. Аўдоніна, І. Асташкевіч, І. Бажок, А. Бельскі, М. Берлеж, С. Ганчарова-Грабюўская, І. Жук, Ж. Капуста, У. Лайкоў, А. Мельнікава, Е. Парфяніновіч, П. Рабянок, У. Сабаленка, Т. Ціхановіч, М. Шамякіна, І. Шаўлякова... Спіс адкрыты, і я з пашанай далучаюся да яго. Са слаўным 70-годдзем Вас, Іван Фёдаравіч!

Людміла СІНЬКОВА

Згубіць і страціць: сэнсавыя адценні

Калі пішаць або рэдагуеш тэкст любога функцыянальнага стылю або, як выказваецца сучасная лінгвістычная навука, любога інстытуцыянальнага тыпу дыскусусу, заўсёды ўзнікае патрэба ў выбары слова з сінанімічнага рада, якое б найбольш поўна адпавядала выяўленню аўтарскай інтэнцыі і канцэнтравала ў сабе самую важную семантычную інфармацыю для эквівалентнага ўспрымання выказвання рэцыпіентам. Менавіта дзякуючы сінонімам гэткавата тканіна не ўспрымаецца аднакаляровай, аднастайнай, набывае тыя адценні, якія дазваляюць казаць пра аўтарскі стыль і аналізаваць яго.

Два дзеясловы нашай мовы — *згубіць* і *страціць* — вельмі блізкія паводле значэння, але ўсё ж не раўназначныя. *Згубіць* у значэнні ‘пазбавіцца, пакінуўшы, забыўшыся па няўважлівасці’ выкарыстоўваецца датычна канкрэтных прадметаў, рэчаў, зрэдку — асоб: *А потым пятаецца на ўвесь вагон: «Грамадзяне, хто згубіў гадзіннік?»* (Уладзімір Дамашэвіч); *[Малы] Паставіў кошык з зрыбамі і ханіўся за галаву яшчэ раз... Згубіў! Згубіў шанку!* (Сцяпан Александровіч). *Страціць* у значэнні ‘застацца без чаго, каго-небудзь’ паказвае на немагчымасць вяртання да ранейшага стану; прамое дапаўненне можа быць як адушаўлёным, так і неадушаўлёным назоўнікам: *Здарылася, што я згубіў кнігу і назаўжды страціў майго сябра* (Васіль Быкаў); *Калі ж сцены хаты страцянуліся ад выбуху і некалькі шывінак са званам пасыталіся на падлозу, Шмулькава палавіна страціла ўсякую раўнавагу* (Міхась Лынькоў).

Якраз гэтыя значэнні двух дзеясловаў дазваляюць аўтару канкрэтызаваць сэнс выказвання. Напрыклад, у Кузьмы Чорнага: *Сам ён сумысля адчураўся гэтых грошай, чым-небудзь напалоханы, ці проста згубіў іх, вытрас з торбы, кінуўшыся на зямлю?* — раскрысваецца пазначанае значэнне дзеяслова *згубіць*, а ў газеце «Культура»: *Канец гэтай гісторыі быў такі: не дакачайшыся дадатковага ішоў ў Варшаву, мы страцілі грошы за тва білеты* — пазначанае значэнне дзеяслова *страціць*. Падобная сітуацыя назіраецца і пры прамым дапаўненні — адушаўлёным назоўніку: *Удому кумоў так напайлі, што толккі каля царквы яны агледзеліся, што згубілі дзіця* (Вячаслаў Адамчык); *Тузу ўзварэдзіць / Гул матораў сцішаны, / Абудзіць сонны ток ад забавіцы, / Як маладзья гродзі парадзішны, / Што раптам / Страцілі дзіця* (Рыгор Барадулін). З гэтай прычыны нельга згадзіцца з дакладнасцю ўжывання дзеясловаў у наступных сказах: *Спачуванню бацькам, што згубілі [страцілі] дачку і дабіваюцца пакарання вінаватых; Кніжніно растрэсла па дарозе. У выніку яна згубіла [страціла] дзіця*.

Паводле «Глумачальнага слоўніка беларускай мовы» паданалізіны дзеясловаў цалкам узаемазамяняльныя ў значэнні ‘застацца часткова або поўнасцю без якіх-небудзь уласцівасцей, якасцей, сувязей і пад.’ У гэтым разе вялікую ролю адыгрывае моўны густ як аўтара, так і рэдактара: *Страціць сумленне, сорам, набрацца нахабнасці* (Іван Лепешаў); *Тры дні ён ішоў праз рэкі, лясы і палі, а на чацвёрты дзень згубіў цярпенне ў адной з вёсак, якая ляжала на шляху; Бацькі згубілі здароўе, але ўсё роўна без працы не сядзелі*. Так і напрошваецца прапанавава замяніць у двух апошніх сказах *згубіць* на *страціць*, бо робіць ціск абстрактнасць залежных назоўнікаў. Невыпадкова ж і фраземы зафіксаваны ў наступнай форме: *страціць ласку, страціць прытомнасць, страціць розум, згубіць [страціць] галаву*.

Апошнія два сказы як бы падводзіць рысу нашым развагам: першы сказ сканструаваны арганічна і ўспрымаецца адекватна, другі — выклікае дадатковыя пытанні, якія адхіляюць увагу чытача ад галоўнага: *Брат Албін страціў сябе, але не думку* (Уладзімір Караткевіч); *Пасля гэтага наогул згубіла сябе і вырашыла пакінуць спорт*.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Рознасць і падабенства

Угалерэі «Універсітэт культуры», што ўваходзіць у структуру Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, працуе выстаўка студэнтаў і педагогаў вядучых вышэйшых навучальных устаноў культуры і мастацтваў Расіі і Беларусі «Дыялог школ». Са зробленым пачаткоўцамі і сталымі аўтарамі можна пазнаёміцца да 12 кастрычніка.

Праект ажыццяўляецца пры ўдзеле Маскоўскага дзяржаўнага інстытута культуры і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў у рамках Міжнароднага кангрэса «ВНУ культуры і мастацтваў у міжнародным гуманітарным супрацоўніцтве: глабальныя выклікі і стратэгіі дзеянняў». Форум праходзіў з 14 да 16 верасня пры падтрымцы Міністэрстваў культуры дзвюх краін. Між тым і выстаўка, і кангрэс арганізаваны ў рамках пагаднення аб супрацоўніцтве МДК і БДУКМ у сферы адукацыі, навукі, культурна-асветніцкай дзейнасці і творчасці.

— Для нас радасць і гонар, што пляцоўкай для такога маштабнага і значнага

выставачнага праекта была абрана менавіта наша мастацкая галерэя, — адзначыла падчас адкрыцця дырэктар галерэі «Універсітэт культуры» Марына Татарэвіч. — Супрацоўніцтва Беларусі і Расіі ў сферы культуры і мастацтва заўсёды грунтавалася на прынцыпе захавання і ўзаемаўзбагачэння культурных каштоўнасцей. Можна смела сцвярджаць, што дадзеная выснова не страціла сваёй актуальнасці і сёння.

Выстаўку імкнуліся арганізаваць такім чынам, каб атрамалася дыялагавая пляцоўка. Згодна з задумай, экспазіцыя павінна даць магчымасць прасачыць культурную разнастайнасць і падабенства мастацкіх школ. Прэзентуюць работы ў сферы крэатыўнага і лічбавага дызайну, выяўленчага мастацтва, а таксама ў розных відах і напрамках сучаснага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва (кераміка, ткацтва, бацік, саломалляцтва, разьба па дрэве, ф'юзінг, валенне лямцу, выцінанка, маляванка, роспіс па шкле). У творах адметным чынам спалучаюцца традыцыі народнай творчасці, сучасныя тэхналогіі, адлюстроўваюцца тэндэнцыі ў сферы сучаснай культуры і мастацтва.

Георгій Малчанюўскі «Сізіф».

— Ні для каго не сакрэт, што толькі ў сумесным дыялогу можна выпрацаваць дакладную стратэгію дзеянняў, каб прымножыць дасягненні культуры. Мы вельмі рады, што гэты праект адбыўся, і спадзяемся, што ён прынесе ўсім задальненне і людзі ўбачаць: ніводная культура не бывае закрытай і замкнёнай на сабе. Усе могуць пазнаёміцца з работамі нашых выкладчыкаў і студэнтаў, а студэнты — гэта будучыня культуры любой краіны і ў цэлым свету, — нагадала рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Наталля Карчэўская.

На адкрыцці прысутнічала і рэктар Маскоўскага дзяржаўнага інстытута культуры Кацярына Кудрына, якая ацаніла намаганні беларускага боку ў стварэнні экспазіцыі і звярнула ўвагу на перспектывы супрацоўніцтва пасля падпісання пагаднення паміж айчынай і расійскай ВНУ:

— Вынікам сумесных намаганняў стала выдатнае мерапрыемства — міжнародны кангрэс ВНУ культуры і мастацтва. Мне б хацелася, каб пасля выстаўкі наша супрацоўніцтва ператварылася ў сеткавае ўзаемадзеянне, пры якім творчыя педагагічныя школы па розных напрамках абменьваліся сваім вопытам работы, механізмамі, магчымасцямі, ведамі і навыкамі па

падрыхтоўцы студэнтаў розных краін. Напрыклад, мы моцныя ў кераміцы і рабоце са шклом, але ў нас няма відавочных навыкаў працы з саломай і такіх яркіх работ па дыванаткацтве. І таму ўзаемаабмен нашых выкладчыкаў сваімі адукацыйнымі навыкамі і праграмамі са студэнтамі творчых вышэйшых навучальных устаноў будзе добрым працягам гэтага праекта.

Кацярына Кудрына таксама звярнула ўвагу на тое, што анлайн-тэхналогіі дазваляюць пазбавіцца межаў у сучасным свеце. Цяпер гэта не перашкода — усё залежыць ад жадання абменьвацца адно з адным неацэнным вопытам.

Татцяна Андрэйчыкава «Туманы».

Стваральнікі экспазіцыі спадзяюцца, што ініцыятыва ўмацуе фундамент культурных сувязей дзвюх краін і ўзбагаціць мастацтва новымі формамі і адметнымі поглядамі на творчасць, а праект паслужыць чарговым імпульсам для наладжвання цесных адносін паміж педагогамі і студэнтамі ВНУ Беларусі і Расіі.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Фрагмент экспазіцыі.

На шляху да ўдасканалення

Школа-студыя **HomoFaber**, якая займаецца папулярызаваным аўтэнтычным відам мастацтва — мазаікай і вітража, прадставіла сваю першую выстаўку. У Мемарыяльным музей-майстэрні Заіра Азгура экспануюцца работы вучняў у рамках прафесійнага курса ў тэхніцы *opus tessellatum*, дзе выкарыстоўваюцца цесеры (кубікі каменя, шкла ці іншага цвёрдага матэрыялу) аднаго памеру больш як 4 міліметры. Аўтары-пачаткоўцы працуюць з мармурам і траверцінам, вельмі дарагімі матэрыяламі. Эксперыментуюць у школе-студыі і са смальтай.

Большасць аўтараў, якія паўдзельнічалі ў выстаўцы, — непрафесійныя мастакі, хоць некалькі чалавек і маюць профільную адукацыю. Удзельнікамі праекта сталі Аксана Алейнікава, Лізавета Бернштэйн, Татцяна Гіцкая, Вераніка Жук, Волга Каранеўская, Юрый Карнылюў, Дар'я Крапіўніцкая, Кацярына Куляшэвіч, Алена Наваселава, Ірына Смірнова, Наталля Хмарук. Усе яны прайшлі праз адмысловы майстар-класы, дзе займаліся побач з прафесіяналамі і навучыліся працаваць са шкларэзам, правільна падбіраць адцен-

ні, ствараць работы па ўласных эскізах. Справа засталася за малым — удасканалваць тэхнічныя навыкі.

Арганізатары выстаўкі крэатыўна падышлі да яе прэзентацыі. Па-першае, побач з работамі няма пазначэнняў аўтарства і назвы. Але падчас адкрыцця ў стваральнікаў мазаікі меліся спецыяльны бэйджы, таму кожны мог пацікавіцца асабіста ў аўтара: якая работа каму належыць, чаму звярнулася да той ці іншай тэмы, пра што разважаюць, аб чым мараць. Натуральна, былі заўважныя хваляванне і радасць, усё ж амаль для кожнага гэта першая выстаўка, дэманстрацыя пачатковых спроб, сведчанне памкненняў і амбіцыйных планаў. Хоць, натуральна, не ўсе працягнуць развівацца ў гэтым кірунку. Нехта вырашыў знайсці для сябе яшчэ адзін асноўны занятак, а для кагосьці гэта толькі хобі. Да таго ж узросць аўтараў вельмі адрозніваецца, таму, вядома, не ўсе гатовы звязць сваё жыццё з мастацтвам.

Па-другое, творчасць пачаткоўцаў прадставілі з дапамогай пэўных атрыбутаў. Так, наведвальнікі пазнаёміліся з міні-прэзентацыяй аб навучанні

ў школе-студыі, даведліся больш падрабязна пра тэхніку, матэрыялы. Многія патрымалі ў руках прадметы працы. Кожны з глядачоў мог узяць плітку шакладу — на абгортках змяшчалі работы некаторых аўтараў мазаікі. Дробязь — і ў той жа час увага да дэталю, стварэнне ўражання, запамінанне.

Па-трэцяе, пільную ўвагу звярнулі на арганізацыю экспазіцыянай прасторы. Не рэдкасць, калі на выстаўцы побач з работамі змешчаны вазоны, але менавіта разам з мазаікай расліны глядзяцца эфектна, гэта адно з найбольш удалых спалучэнняў. Спраба ўплатання работы ў прыроднае асяроддзе сведчыць пра цікавасць да яе будучыні, неаб'якавасць да таго, які лёс напаткае мазаіку, веданне, што твор працягне жыць незалежна ад аўтара.

Між тым відаць, што многія толькі пачынаюць свой шлях у творчасці. Пра

гэта сведчыць відавочная фрагментарнасць кампазіцый, абмежаванасць выказвання. Не бяда! Хто шукае, той знайдзе.

Выстаўка Школы-студыі **HomoFaber** будзе працаваць у Мемарыяльным музей-майстэрні Заіра Азгура да 30 верасня.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Нешэкспіраўскі Гамлет

На мінулым тыдні на сцэне Вялікага тэатра Беларусі прадставілі балет «Рускі Гамлет» Марыйскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Э. Сапаева.

Неардынарнай і правакацыйнай можа падацца назва балета пра Паўла I. Адно называюць яго «рускім Гамлетам», іншыя лічаць сварлівым самадурам і дэспатам. Абодва гэтыя меркаванні цалкам справядлівыя і не супярэчаць адно аднаму. Усё залежыць ад таго, з якога ракурсу разглядаць. Калі казаць пра Паўла I як звычайнага чалавека, то ў яго сапраўды быў цяжкі і трагічны лёс: рана загінуў бацька, складаныя адносіны з маці (адсюль яго нервовасць і раздражняльнасць). Але другая ацэнка таксама аб'ектыўная. Як дзяржаўны дзеяч Павел быў тыповым самадурам. Не столькі дэспатам, а менавіта самадурам на троне. Прынамсі менавіта так на яго глядзелі многія сучаснікі. Аднак вернемся да балета.

Будзе дарэчы пераказаць сюжэт гастрольнага «Рускага Гамлета», каб чытач, які не змог трапіць на паказ, зразумеў, пра што будзе ісці гаворка ў матэрыяле.

Так, Расія часоў улады Пятра III. Жонка імператара Кацярына, прыніжана п'янымі гулянкамі нялюбага мужа. Фаварыт дапамагае ёй ажыццявіць змову супраць самадзяржа. Маленькі Павел становіцца міжвольным сведкам збойства бацькі.

Дваровыя пакоі. Павел самотны ў асяроддзі ліслівых прыворных, у атмасферы пустой мітусні нянек, плёткаў і інтрыг. Недасягальная маці-імператрыца, побач з якой заўсёды знаходзіцца Фаварыт. Улада для Кацярыны непадзельная. Яна не дапускае сына да дзяржаўных спраў.

Імператрыца вырашае, што ранні шлюб павінен адцягнуць спадчынніка ад думак пра ўступленне на трон.

Павел шчаслівы з жанкай, але яна поўная славалюбівых планаў і ўгаворвае мужа змагацца за ўладу. Імператрыца даведаецца пра яе задумы. Хлусня і падступства звычайныя пры двары. Кацярына задумвае чарговую інтрыгу, і сямейнае шчасце спадчынніка рассыпаецца пасля здрады жонкі, якая стала здабычай Фаварыта. Але і гэтага недастаткова: смерць хаханай — цана за імкненне да пасады.

Лабірынты палаца палюхаюць Паўла халоднай вяржасцю, пазбаўляюць надзеі вярцацца з-пад улады Імператрыцы. Спадчыннік марыць аб гучных ваенных перамогах. Але гэта — толькі ілюзія магутнасці.

Ва ўспамінах Павел бачыць загінуўшую жонку, сваё дзяцінства, збойства бацькі.

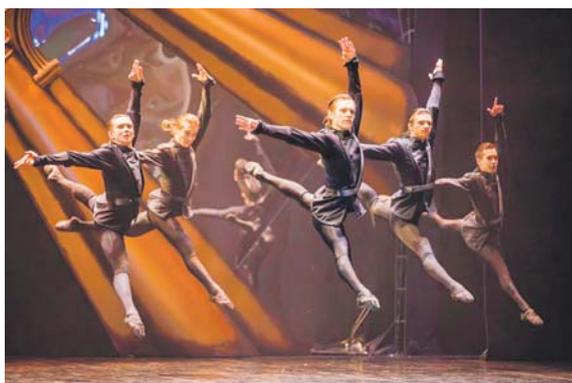
Баль-маскарад, якім кіруе Імператрыца, перарастае ў оргію. Павел запрашае Кацярыну на тэатральнае прадстаўленне. Акцёры, навучаныя спадчыннікам, разыгрываюць сцэну збойства караля. Імператрыца, якая разумее алізію на свой удзел у змове, упадае ў гнеў. Павел упершыню адважваецца супрацьстаяць маці.

Фаварыт знаходзіцца ў роспачы. Ён спрабуе вярнуць добры настрой Імператрыцы, але безвынікова.

Прывід бацькі заклікае Паўла да помсты. У сваіх фантазіях спадчыннік здзіўляе доўгачаканую адплату: Фаварыт памірае ў абдымках цені збойства ім цара. У крутавароце вобразаў Паўлу з'яўляецца Імператрыца. Цяпер яе чарга, застаецца толькі апусціць меч... але рука не падываецца нанесці маці апошні ўдар.

Плата Імператрыцы за трон — унутраная адзінота. Страх смерці напаўняе яе душу.

Нават мары аб троне не прыносяць Паўлу радасці. Ён прадбачыць фатальны фінал нядоўгага праўлення. Спадчынніку не наканавана дасягнуць славы маці. І Павел разумее: ён толькі палонны ўласных сноў, адлюстраванне трывожных фантазмагоры.

Здаецца, пасля кароткага пераказу сюжэта ні ў кога не засталася пытанняў, чаму балет называецца «Рускі Гамлет». Перапліценне ўсім вядомага шэкспіраўскага сюжэта з жыццём Паўла I не выклікае сумнення, хоць і мае сутнасныя адрозненні. Аднак усё недакладнасці ніwelіруе прыметнік, задзейнічаны ў назве.

Ролю Імператрыцы выканала Святлана Сяргеева, лаўрэат Нацыянальнай тэатральнай прэміі імя І. Кірлі. Калі ацэньваць пераўвасабленне актрысы па 10-бальнай шкале, то гэта адназначна 10 з 10. Пацвярджэннем таму паслужаць самыя гучныя «бравы» ў адрас актрысы на паклоне. Сын імператрыцы, Павел (Спадчыннік) — Арцём Васільеў, лаўрэат Нацыянальнай тэатральнай прэміі імя І. Кірлі. А вось з гэтым героем усё не так адназначна. Адчуваецца цяжкасць у рухах Сына Імператрыцы, не хапала лёгкасці, плаўнасці ў пластыцы. Магчыма, гэта прадугледжана ў балете пастаноўшчыкамі і паказваюць глядачу характэрныя рысы асобы Паўла I, аднак падчас прагляду не адчулася. Фаварыт імператрыцы — лаўрэат Нацыянальнай тэатральнай прэміі імя І. Кірлі Іван Мялехін — цалкам раскрыў злыдня і адначасова вярнага палюбоўніка ў пастаноўцы.

Роля Пятра III, прывіда Пятра III (бацькі спадчынніка), дасталася Ільі Сарайкіну. Персанаж цалкам жажлівы, містычны, вакол якога адчуваецца прысутнасць смерці, а дакладней — пранікненне мёртвага ў рэчаіснасць жывых. Прадугледжаная скаванасць рухаў, якая перадае архетып закасянянасці, нягнуткасці замагільнага свету, выдатна перадавалася выканаўцам. Немалая заслуга ў гэтым мастакоў і касцюмераў, а таксама святло- і гукарэжысёраў. Жонка спадчынніка — лёгкая, нібы здольная ў любы момант паліцець разам з ветрам, дзяўчына, якую выдатна сыграла лаўрэат міжнародных і ўсерасійскіх конкурсаў, лаўрэат дзяржаўнай маладзёжнай прэміі Рэспублікі Марый Эл імя А. Іпаі і Нацыянальнай тэатральнай прэміі ім. І. Кірлі Крысціна Міхайлава.

Асобная ўвага — касцюмам герояў. Калі глядзіш не толькі на галоўных персанажаў, але і на кардэбалет, успамінаецца слова «добрага». Няма адчування таннасці, што надае балету прысутнасць высокага ці таго, што адносіцца да дваранства.

Музычнае напаўненне пастаноўкі складаюць творы нямецкага кампазітара Людвіга ван Бетховена (знакаміта «Месячная саната» ў тым ліку) і аўстрыйскага кампазітара Густава Малера.

Прэм'ера балета прайшла ў Яшкар-Але вясной 2022 года. І гэта, як пішуць крытыкі, стала гістарычнай падзеяй для Марыйскага тэатра: раней спектакль «Рускі Гамлет» ставілі толькі два тэатры — Санкт-Пецярбургскі тэатр балета Эйфмана і Вялікі тэатр Расіі.

Падчас прэс-падыходу мы даведаліся, што харэаграфія Барыса Эйфмана, рэалізаваная ў балете «Рускі Гамлет», настолькі цяжкая ў выкананні, што, калі артыст спасцігае яе сутнасць, класічная харэаграфія становіцца лёгкай і зразумелай.

Барыс Эйфман, якога называюць адным з вядучых харэаграфуў свету, тэатральным чараўніком, —

стваральнік свайго тэатра, стылю, нарадзіўся ў 1946 годзе ў Сібіры. З ранняга дзяцінства яму хацелася выказаць свае пачуцці і разважанні ў пластычных вобразах, танцы. Сам ён скажа пазней: «Балет для мяне не толькі прафесія. Гэта спосаб існавання, маё зямное прызначэнне. Яго сродкамі я павінен перадаць тое, што даецца мне небам. Я, відаць, проста захлынуўся б сваімі эмоцыямі, калі б не меў магчымасці рэалізаваць іх у творчасці. Харэаграфія для мяне — мастацтва глыбока рэлігійнае ў шырокім разуменні гэтага слова».

Вядомай асаблівасцю, «брэндам» харэаграфіі Эйфмана з'яўляецца тое, што практычна ўсе яго пастаноўкі сюжэтныя і часта маюць літаратурную аснову. Гэта ў поўнай меры адпавядае яго творчай пазіцыі: «Я не кажу, што мяне не хвалюе сам харэаграфічны тэкст і яго ўзровень, ступень фантазіі ці дасканалай формы... Але калі мне неабходна літаратурная аснова, то гэта азначае, што я шукаю ў ёй магчымасць паглыбіцца ў нейкую сферу, якая вядома мне і вядома маім глядачам, і вось у гэтым знаёмым спрабую знайсці. Адкрыць нязведанае...»

Прысутнасць Барыса Эйфмана адчуваецца на працягу ўсёй балетнай пастаноўкі. Почырк харэаграфічна значна набліжае глядача да ідэяльнай канцэпцыі праз пластыку, эмацыянальнасць артыстаў.

Балет магічны настолькі, што адчуваеш, як бягуць мурашкі па целе. А сапраўды зарчаюць сцэны адушашэння смерці. Яна прадстаўлена ў выглядзе вялізнай чорнай істоты з маленькай галавой (чэрапам). Ірэальнасць адчуеш з першых секунд. Успамінаецца радок з песні «Поезд на Сурхабан» Алега Мядзведзева: «Всякий поборник точной науки знает — у смерти длинные руки». І Смерць у балете «Рускі Гамлет» з-за сваіх доўгіх рук робіць уражанне істоты ўсепалытнай, якую нішто і ніхто не спыніць.

Гастролі Марыйскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Э. Сапаева — сапраўдная

культурная падзея. Падпісанне мемарандума з Вялікім тэатрам Беларусі — значналы момант, бо, як высветлілася, мае вельмі светлую перспектыву, якая будзе напаўняць разнастайнасцю тэатральную афішу і здзіўляць публіку якаснай творчасцю. «Рускі Гамлет» таму пацвярдзэнне.

Антон АНТОНАЎ
 Фота з сайта Марыйскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Эрыка Сапаева

МЛЫН НАВІН

Народны артыст Расіі Уладзімір Хамякоў адкрыў арганні сезон у Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Выступленне адбылося 20 верасня ў рамках цыкла музыказнаўцы Волгі Савіцкай «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва». Праграма канцэрта-адкрыцця арганнага сезона была падобна музыкантам так, каб раскрыць унікальныя магчымасці аднаго з самых вялікіх канцэртных арганаў на тэрыторыі СНД. Першае аддзяленне было прысвечана творчасці Іагана Себаст'яна Баха, а ў другім гучалі творы Мадэста Мусаргскага. Вядома, што Уладзімір Хамякоў удасканальваўся на майстар-класах вядучых замежных арганістаў і вывучаў тонкасці арганабудавання ў галоўнага арганнага майстра Домскай канцэртнай залы ў Рызе Гунара Далманіса. У 1987 годзе ён удзельнічаў у мантажы чалыінскага аргана «*Hermann Eule*» і з гэтага ж года стаў салістам-арганістам і майстрам-ахоўнікам аргана Чалыінскай філармоніі. Арганізатары ўдкладняюць, што Уладзімір Хамякоў выступаў з канцэртамі ў большасці арганных зал былога Савецкага Саюза, а таксама Германіі, Швейцарыі, Галандыі, Італіі, Даніі, Швецыі, Фінляндыі, Ізраіля і ЗША.

* * *

Нацыянальная бібліятэка Беларусі запрашае на канцэрт «Гануся, сардэнька, маё ты каханне». Імпрэза адбудзецца ў рамках цыкла інтэрактыўных лекцый-канцэртаў «Нацыянальная музычная спадчына Беларусі» (мастацкі і навуковы кіраўнік праекта — кандыдат мастацтвазнаўства Галіна Цыг). Музыку беларускіх кампазітараў будзе выконваць музычная капэла Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. У канцэрте «Гануся, сардэнька, маё ты каханне» абяцваюць паказаць, як сучасныя беларускія кампазітары на аснове розных прыёмаў рэацый даюць новае жыццё нацыянальнай харавой спадчыне. Прадугледжваецца прэзентацыя новага жанру сучаснай музыкі — музычнага ілюзіі. У слухачоў будзе магчымасць вывучыць старажытныя ўзоры нацыянальнай музыкі і пачуць іх апрацоўку ў творах сучасных кампазітараў. Сустраэча адбудзецца 28 верасня ў галерэі «Лабірынт» галоўнай кніжніцы краіны.

* * *

Вечар вакальнай і арганнай музыкі «Анёлскія мелодыі» запланаваны 28 верасня ў Касцёле Узвышэння Святога Крыжа, што ў горадзе Брэсце. Музыка прагучыць у выкананні беларускіх майстроў Людмілы Карпук (сапрапа; салістка Брэсцкай абласной філармоніі, уладальнік Гран-пры і лаўрэат міжнародных конкурсаў, член Беларускага саюза музычных дзеячаў) і Варвары Царук (арган; салістка Беларускай дзяржаўнай філармоніі, лаўрэат міжнародных конкурсаў). У праграме — творы класікаў і сучаснікаў: Георга Мюфата, Франца Шуберта, Клода Дэбюсі, Луі В'ерна, Тэадора Дзюбуа, Ігара Лучанка, Канстанціна Яськова і многіх іншых. «Прыгожыя, заспакаальныя, далікатныя і мірныя ноткі "Анёлскія мелодыі" з'яўляюцца ідэальным суправаджэннем тэматычных канцэртаў, урачыстых цырымоній, свят, вяселляў, гучаць у храмах, а таксама падчас урачыстасцей з нагоды караначыі», — удакладняюць арганізатары канцэрта.

* * *

Міжнародны музычны фестываль «Залаты шлягер» пройдзе ў Магілёве з 24 да 29 кастрычніка. Урачыстае адкрыццё фестывалю запланавана на 26 кастрычніка. На сцэне Палаца культуры вобласці выступяць заслужаныя калектывы «Беларускі дзяржаўны ансамбль "Песняры"», Алена Ланская, Жанет, арт-гурт «Беларусь». Сярод гасцей — заслужаныя артысты Расіі Ірына Панароўская і Сяргей Белікаў, Міхаіл Мурамаў, Таццяна Аўсienка, экс-саліст гурта «Белы арол» Аляксандр Дабранраваў, ВІА «Ліся, песня» і «Сіняя пушка». З Італіі чакаюць Антанэлу Бучы і Маўра Менгалі. У праграме фестывалю — рэтра-дыскатэка на адкрытай пляцоўцы «Рытмы начнага горада», канцэрт «Дыскатэка СССР» ды іншыя. Фестываль «Залаты шлягер» упершыню быў арганізаваны ў 1995 годзе. З кожным годам пашыраліся формы правядзення канцэртаў і іх жанравая тэматыка — ад традыцыйных гала-канцэртаў, сольных праграм, творчых сустрэч і аўтарскіх вечараў да такіх праектаў, як «Залаты шлягер у джазе», «Народныя артысты СССР вітаюць...», «Музычная кінапанарама».

Яўгенія ШЫЦЬКА

І боль, і горыч, і надзея...

Заслужаны артыст Расіі, прафесар Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя П. І. Чайкоўскага Аляксандр Трасцяцянскі наядуна выступіў у Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Скрыпачны канцэрт з яго ўдзелам адбыўся напярэдадні адкрыцця новага сезона, таму не паспеў увайсці ў маштабны план пляцоўкі, але, нягледзячы на гэтую акалічнасць, сабраў поўную залу слухачоў. Заўважана — апошнім часам менавіта запрошаныя госці філармоніі выклікаюць найбольшую ўвагу аматараў музыкі.

Скрыпач Аляксандр Трасцяцянскі — лаўрэат шматлікіх міжнародных конкурсаў: *Premio Paganini* ў Генуі (1990), Міжнароднага конкурсу Цэнтра Орфард у Канадзе (1996, I прэмія), конкурсу «Франц Шуберт і музыка XX стагоддзя» ў Грацы (1997, III прэмія) і Міжнароднага конкурсу імя П. І. Чайкоўскага (1998)... Вядома, што на працягу апошніх дзесяцігоддзяў творчай дзейнасці ён шмат выступае як саліст, цесна супрацоўнічае з некалькімі аркестрамі і ансамблямі. У яго сферу зацікаўлення ўваходзіць як камерная музыка, так і скрыпачныя канцэртны кампазітары розных эпох. Аляксандр Трасцяцянскі вядомы і як паспяхова інтэрпрэтаваў музыкі XX і XXI стагоддзяў. Гэтае амплуа ён прадеманструваў і перад беларускім слухачом.

...Белдзяржфілармонія ўрэшце адкрыла новы, 86-ы, канцэртны сезон. У найбліжэйшы час слухачоў чакаюць на першыя праграмы Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра, канцэрт-адкрыццё «Голас Нябесны» Дзяржаўнага камернага аркестра, праграму «Іншая прастора» Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы... Рыхтуецца імят цікавага!

Між тым у канцэрте, які прайшоў у Вялікай зале Белдзяржфілармоніі, прыняў удзел і айчынны ансамбль салістаў «Класік-Авангард» пад кіраўніцтвам Людмілы Каліноўскай, мастацкага кіраўніка і дырыжора. Творчая каманда выконвае класіку і музыку авангардных кампазітараў нашога стагоддзя. Праекты калектыву вылучаюцца разнастайнасцю, навізнай, унікальным гучаннем невялікага аркестра, у складзе якога прадстаўлены розныя групы інструментаў.

У сумесны праект увайшла разнапланавая музыка, прытым праграма была складзена з асаблівым разлікам — выклікаць у гледача шырокі спектр эмоцый. Сум і радасць, горыч і асалода, гора і шчасце — слухач спрабаваў утрымацца на неспакойных хвалях класічнай і сучаснай музыкі. Так, пачаў імпрэзу скрыпачны канцэрт рэ-мінор Іагана Себаст'яна Баха, вядомы як першы канцэрт для клавіра. Арыгінал сачынення, які, вядома, не захаваўся, быў прызначаны для скрыпкі. У наш час музыканты выконваюць адноўлены варыянт. У версіі, якую выканалі Аляксандр Трасцяцянскі і «Класік-Авангард», канцэрт для скрыпкі і струнных рэ-мінор у трох частках прагучаў у Мінску ўпершыню.

Яшчэ адна прэм'ера вечара — канцэрт № 2 для скрыпкі і струннага аркестра. Аўтар — сучасны расійскі кампазітар, народны артыст гэтай краіны, старшыня Савета Саюза кампазітараў Расіі Аляксандр Чайкоўскі. Канцэрт з трох частак быў напісаны ў 2010 годзе.

Фота з сайту sobor39.ru

Аляксандр Трасцяцянскі.

Гэта надзвычай данимічны і яркі твор, настрой якога вокалгненна змяняецца. З упэўненасцю можна сказаць, такая музыка болей блізка сучасніку — у ёй, акрамя тонкіх нюансаў, ледзь заўважных пераходаў, прысутнічаюць рэзкія інтанацыі. Яна валодае энергетыкай, што апаноўвае слухача, прыцягвае ўвагу.

У праграме канцэрта таксама былі два творы Пятра Лыча Чайкоўскага. Адзін з іх — «Разважанне» — уваходзіць у цыкл з трох скрыпачных п'ес пад назвай «Успаміны аб дарагім месцы». Яго кампазітар прысвяціў сядзібе свайго сябра і мецэната Надзеі фон Мек, якая знаходзілася ў Браілаве ў Вінніцкім павеце Падольскай губерні Расійскай імперыі. Там кампазітар гасцяваў. «Разважанне» згодна перадаць светлы смутак, не азмочаны цяжкімі думкамі. Яшчэ адзін твор з гэтага цыкла, назва якога — «Вальс-скерца», у Мінску прагучаў у арыгінальнай аўтарскай версіі. У свой час п'есу для скрыпкі з аркестрам кампазітар прысвяціў скрыпачу Ёзэфу Котэку. У кампазіцыі крыху меней кантрастаў і дынамікі, мелодыі лёгкія, імклівыя і ненапружлівыя. Наогул, «Вальс-скерца» спалучае асаблівасці вальса і скерца (іг. *scherzo* — літаральна «жарт»).

Завяршыў сумесную праграму Аляксандра Трасцяцянскага і ансамбля салістаў «Класік-Авангард» прэм'ерны для сталіцы канцэрт сучаснага амерыканскага кампазітара аргенцінскага паходжання Аляксандра Драга. Творца — прафесійны скрыпач, скончыў Маскоўскую дзяржаўную кансерваторыю імя П. І. Чайкоўскага па класе скрыпкі ў прафесара Марына Яшвілі. Канцэрт для скрыпкі і струннага аркестра быў напісаны ў 2002 годзе. Канчатковую рэдакцыю аўтар зрабіў у 2015-м. «Музыка канцэрта дзіўна сугучная сучаснасцю, — адзначыла Людміла Каліноўская. — У ёй ёсць усё: і боль, і горыч, і надзея, і радасць. І, вядома, гарачыя рытмы аргенцінскіх танцаў». Канцэрт Аляксандра Драга складаецца з чатырох частак, кожнай з якіх кампазітар даў красамоўную назву: «Спусташэнне», «Падземны танец», «Туга па сонцы», «Канец надзеі»...

Нагадаем, што Белдзяржфілармонія ўрэшце адкрыла новы, 86-ы, канцэртны сезон. У найбліжэйшы час слухачоў чакаюць на першыя праграмы Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра, канцэрт-адкрыццё «Голас Нябесны» Дзяржаўнага камернага аркестра, праграму «Іншая прастора» Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы... Рыхтуецца імят цікавага!

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Класік-Авангард».

«Я апісаць хачу спакойнаю рукою...»

Пяць гадоў назад выйшла беларуская анталогія кітайскай паэзіі «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы» — унікальны творчы праект аднаго перакладчыка. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, Спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у галіне культуры і мастацтва Мікола Мятліцкі (1954—2021) пераўвасобіў на беларускую мову творы 100 паэтаў Кітая XX стагоддзя.

Сто паэтаў!.. Уражлівы абсяг, які варты ўвагі і падрабязнага разгляду. Прастора пераўвасоблення, мастацкага засваення далёкай ад славянскай паэзіі мастацкай культуры цікавая нават там, як перанесены ў беларускае слова тыя ці іншыя сімвалы, архетыпы, мастацкія вобразы, дэталі, якія характарызуюць Кітай і знаходкі яго мастакоў, твораў.

Сімвалічны пачатак у анталогічнай кнігі — верш «Першая раніца 1900 года» Хуана Цзуньсяня (1848—1905):

*Вітаючы ранак, зноў голасна певень прапеў.
Ад сонца і месяца далечы свету відны.
Дыск сонца праменіць, і месяц сысіць не паспеў.
Ды нетры дрыжаць, і душою валодае гней:
Бо зноўку звянць недалёка сякеры вайны.*

*Кітай — у абложы. Журбой пачынаецца год:
Ён з ношаю крочыць, няшчасці адно і нясе.
З вялікім спадаем вітаем ягоны прыход,
Мачыма, старачы, сустрэну я мір. Як і ўсе.*

Хуан Цзуньсян — не толькі паэт, але яшчэ і дыпламат. Распрацаваў стратэгію ўзаемаадносін паміж Кітаем і Карэяй. У 1882 годзе быў прызначаны генеральным консулам Кітая ў Сан-Францыска (ЗША). У 1890-м — памочнік пасла Кітая ў Вялікабрытаніі. У 1891 годзе — генеральны консул у Сінгапур. Спрываў наладжванню адносін паміж кітайскімі эмігрантамі і кітайскім урадам. Дзякуючы гэтаму эмігрантам было дазволена вярнуцца дахаты і весці гандль. У хуткім часе быў прызначаны паслом у Японію. Пасля мяцяжу Цысі ў 1898 годзе быў вымушаны завяршыць дыпламатычную кар’еру. Адлучаны ад спраў, апошнія гады свайго жыцця правёў у родным горадзе... Пры жыцці паэта выйшлі дзве невядомыя кнігі. Пасля смерці быў надрукаваны яго зборнік «Вершы з хашыні ў свеце людзей». Паэма Хуана Цзуньсяня «Выгнаныя госці» прысвечаны бяdotнаму стану кітайскіх рабочых. Прэзідэнцкія выбары ў ЗША апісаў у цыкле вершаў «Хроніка». Герызм і трываласць прасталюдзінаў, якія падняліся на абарону сваёй зямлі, — у творах, прысвечаных японска-кітайскай вайне 1894—1895 гадоў. «Гісторыю мы для таго вывучаем, // Каб сённяшні дзень ацаніць не бяздумна. // Адкрыты свет нам, і свет мы спазнаем, // Ды іх спачыгаць нам патрэбна разумна. // Падзеі мінулае — ўсе перад намі, // Да продкаў у сэрцах не згасне пашана...» («Паглыбляюся ў роздум»).

Чытаць вершы кітайскіх паэтаў, якія напісаны болей чым стагоддзе назад, — і бачыш, наколькі яны актуальныя для сённяшніх дзён. Дарэчы, тэма вайны праходзіць чырвоным стрыжняем праз усю кнігу. Успомнім падзеі ў Кітаі пачатку, першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя... Як вядома, летам 1900 года ў Кітаі адбыліся дзве падзеі, што аказалі ўплыў на развіццё краіны: Іхэтуаньскае паўстанне і абвешчаныя вайны імператрыцы Цысі. Краіны, якія мелі ў Кітаі свае інтарэсы, вырашылі аб’яднацца і задушыць паўстанні. Смерць мужа імператрыцы Цысі і яе самой прывялі да ўлады Пу І, імператара, якому было ўсяго два гады. Пры яго праўленні і завяршылася эра мпверы Цін. У 1911—1913 гг. у Кітаі адбылася Сінхайская рэвалюцыя. У выніку яе імператар Пу І адмовіўся ад улады. Была абвешчана Народная Рэспубліка. Уладу ў свае рукі ўзяў генерал Юань Шыкая. Праз кароткі адразак часу ён стаў прэзідэнтам Кітая. Нязгодныя з палітыкай новага ўладара паднялі паўстанне, правадыром якога стаў Сунь Ятсен. Але сілы былі няроўныя. Сунь Ятсен быў вымушаны пакінуць Кітай. З таго часу ў краіне ўсталявалася ваенная дыктатура. Улада сканцэнтравалася ў руках бэйянскіх мілітарystаў. У 1920-я гады былі створаны дзве асноўныя партыі, якія вялі паміж сабой упартую барацьбу: партыя Гаміньдана і Камуністычная партыя Кітая... І толькі ў 1949 годзе ў выніку перамогі Узброеных сіл КПК была абвешчана Кітайская Народная Рэспубліка... Але ж і барацьба паміж Гаміньданам і КПК праходзіла на фоне актыўнага ўзброенага ўмяшальніцтва Японіі ў справы Кітая. Восенню 1931 года Японія напала на Кітай, за кароткі час акупавала ўсю Маньчжурію. У сакавіку 1932 года тут была абвешчана дзяржава

Фота Кастуся Дробава.

Мікола Мятліцкі.

Маньчжоу-Го, якую ўзначаліў апошні імператар імперыі Цін — Пу І. А ў 1937 годзе пачалася так званая «вялікая» вайна паміж Японіяй і Кітаем... Крывавых падзей на кітайскае XX стагоддзе аказалася звышдастаткова.

Паэты па рознаму рэагавалі на тое, што адбывалася ў іх роднай Айчыне. З верша Вэнь Ідо (1899—1946) «Адкрыццё»:

*Сэрцам кліч твой пачуў,
Я прыхаў дамоў
І... зрабіў «адкрыццё» ў адчай:
Мой Кітай — больш не мой,
Стаў краінай чужой,
Я ў Кітаі не бачу Кітая!*

Вэнь Ідо — кітайскі паэт, літаратуразнаўца, публіцыст. Аўтар зборнікаў паэзіі «Чырвоная свечка» (1923) і «Мёртвая вада» (1928). Як тэкстолаг шмат зрабіў для ўзнаўлення тэкстаў «Шыцзін» і «Чу цы» («Чускія строфы»). Закончыў Універсітэт Цінхуа, выпускнікам якога, дарэчы, з’яўляюцца і два старшыні КНР — Ху Цзіньтаа і Сі Цзіньпінь. У 1922 годзе Вэнь Ідо паехаў у ЗША вывучаць літаратуру, мастацтва. Вярнуўшыся ў 1925 годзе, чытаў курсы літаратуры ў ўніверсітэтах Кітая. Прытрымліваўся дэмакратычных поглядаў. З 1944 года быў актывістам Дэмакратычнай лігі Кітая. Забіты тайнымі агентамі Чан Кайшы за крытыку аўтарытарных парадкаў, якія ўсталявалі нацыяналісты. Ва Універсітэце Цінхуа пастаўлены помнік Вэнь Ідо. Імя паэта — сярод 100 герояў і ўзорных асоб, якія ўнеслі выдатны ўклад ў заснаванне Новага Кітая. На рускай мове выйшлі дзве кнігі — «Выбранае» (1960) і «Думкі аб хрызантэме» (1973). Дарэчы, і ў Беларусі выдана асобная кніга вершаў Вэнь Ідо — у серыі «Светлыя знакі: паэты Кітая»: «Свято чырвонай свечкі» (2017). У зборніку змешчаны і пераклады Міколы Мятліцкага: тры вершы — «Думкі аб хрызантэме», «Адкрыццё», «Ціха я ноч». У анталогію М. Мятліцкі дадаў яшчэ і пераклад верша «Пішу напярэдадні дня «двайной дзявяткі» — Свята восені».

Пра радзіму, пра тое, каб вярнуцца да яе, пра гонар і годнасць сваёй Айчыны марылі ў сваіх вандроўках многія, калі не ўсе, паэты першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя. І Цзянь Гуанцы (1901—1931) — таксама. Паэт, празаік, журналіст і літаратуразнаўца, ён паспеў нямаля зрабіць за сваё кароткае жыццё. Сын купца, ён стаў актыўным удзельнікам рэвалюцыйнага руху. У 1921 годзе адправіўся ў Маскву вывучаць палітэканомію ў Камуністычным універсітэце працоўных Усходу. У Маскве ўступіў у Камуністычную партыю Кітая. У 1924 годзе вярнуўся на радзіму. Увайшоў у Таварыства стваральнай працы і Лігу левых кітайскіх пісьменнікаў. «Месяц, які прабіваецца праз хмары» — аповесць Цзянь Гуанцы, якая ў 1930-я гады перавыдавалася шэсць разоў. Аповесць маладога літаратара «Партыя санкіюлаў» (напісана ў 1927 годзе) прысвечана пратэстным акцыям рабочых у Шанхаі. «Новыя мары», «Журуся аб Кітаі», «Радкі аб радзіме» — назвы паэтычных кніг Цзянь Гуанцы.

Патрыятычная, грамадзянская лірыка перамяжоўваецца, цесна пераплятаецца з інтымнай, з вершамі, прысвечанымі пейзажам роднай старонкі. Праз кнігу анталогічнага характару перад чытачом паўстае шырока панарамна кітайскай паэзіі XX стагоддзя. Гартаеш старонкі «Пялёсткаў лотаса і хрызантэмы» — і насычаешся веданнем пра Кітай і кітайскі народ,

пра тыя выпрабаванні, праз якія яму давялося ісці на працягу многіх гадоў, многіх дзесяцігоддзяў да Кітая сённяшняга, да таго «эканамічнага цуду», якім з’яўляецца краіна сёння. І веданне гэтага сягае ў самую душу, у самае сэрца...

Мікола Мятліцкі сваёй працай перакладчыка выканаў выключна важную асветніцкую місію. Ён зрабіў усё магчымае, выкарыстаў усе даступныя яму моўныя, мастацкія сродкі, каб кітайскія паэты напоўнілі загарылі з беларускім чытачом, каб змалі перадаць сваю творчую пазіцыю, сваю суладнасць з народам і часам. Зразумела, што з вышні сённяшняга часу некаторыя творы падаюцца ілюстрацыйнымі, прамалінейнымі, напоўненымі дэкларацыямі. Але і гэтыя дэкларацыі былі часткай тагачаснага мастацкага працятання жыцця, часткай памкненняў і жаданняў у абароне правоў простага чалавека. Таму і нарадзіліся ў пераможным 1949 годзе такія вершы, як твор Шаа Оу (1922—1940 — «Спывім спробы гандляваць вайной». Альбо — вершы Шаа Яньсяня «Дарогі і машыны», «Пекін», «Пакорым цябе, Хуанхэ». Патрыятызм — характэрная рыса шматвяковай паэзіі Паднябеснай, гісторыя якой бярэ свой адлік у стагоддзях да нашай эры. Адлік — ад паэта-патрыёта Цюй Юяня. Нездарма ж і на Сусветным кангрэсе прыхільнікаў міру ў 1953 годзе Цюй Юяня назвалі адным з «выдатных персанажаў сусветнай культуры».

У гутарцы пасля выхаду кнігі «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы» Мікола Мятліцкі, адказваючы на пытанне пра тое, наколькі адросліваецца нацыянальная паэзія Беларусі і Кітая ў XX стагоддзі, значыць наступнае: «Вельмі ж ужо судакранаюцца сваімі болевымі кропкамі. Багушэвіч, Цётка, Купала, Колас, Багдановіч — святельная зара нашай літаратуры. Пярэдадзень XX стагоддзя і яго пачатак у нас, беларусаў, адметны бунтарным паэтычным словам, поўным заліку «людзьмі звацца». І потым, калі пасля Кастрычніка сямнаццаціга сталі «людзьмі звацца», крывавых плямін у нашай гісторыі, на жаль, не паменшала. Наступалі расстрэльныя трыццатая, а потым — вайна. Лёс многіх беларускіх паэтаў гэтага часу можна назваць па-сапраўднаму трагічным. У кітайскай гісторыі таго ж часу засталася свая крывавая барацьба за лепшую долю і волю, свае набыткі і страты. XX стагоддзе Кітая пачыналася пад раскаты Іхэтуаньскага паўстання супраць абвешчання ЗША палітыкі «адкрытых дзвярэй».

<...> Як і ў нас, беларусаў, паэзія ў кітайцаў глыбока рэалістычная. А гэта дае падставы амаль фізічна адчуць подаўна страчаны час, вярнуцца ў пражытае і перажытае.

Яднае нас вялікая сіла духу і прага жыцця. І сягоння разуменне гэтага нас багата ў чым збліжае і родніць».

Мікола Мятліцкі пайшоў з жыцця 27 лістапада 2021 года, у ковідную пару. Пакінуў пасля сябе многія паэтычныя кнігі. Асабліва напружана працаваў апошнія гады... Некалькі сваіх вершаў у гэты перыяд Мікалай Міхайлавіч прысвяціў Кітаю: «Гаа Ман піша партрэт Купалы», «Кітаю — з Беларусі», «***Сучасны паэт Ай Цін...» З верша «Кітаю — з Беларусі»:

*З табой, Кітай, мы ў скрушную гадзіну,
Калі пагрозны цень над светам вырас,
Калі кладзе няшчасна ў дамавіну
Ахвяраў сотні крыважэрны вірус.*

*З табой, Кітай, і сэрцам, і душою,
І нас у свеце, салідарны, многа,
Сяброўска спададзінвай рукою
Пакуецца і наша дапамога.*

...Перакладчыцкае працятанне Міколам Мятліцкім кітайскай паэзіі, яго кнігі-здзяйсненні «Пад крыламі дракона: Сто паэтаў Кітая», «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы: Паэты Кітая XX стагоддзя», «Гімн святлу» Ай Ціна, удзел у рабоце над серыяй зборнікаў «Светлыя знакі: паэты Кітая» — гэта сапраўдны літаратурны, мастацкі, братэрска-падзвіг. Істотную падтрымку ў самім выданні гэтых кніг аказала Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Удзел у рэалізацыі праекта прынялі і Пасольства Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь і Рэспубліканскі інстытут кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У час аднаго з візітаў у Пекін Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка падарыў старшыні КНР Сі Цзіньпіню том кітайскай паэзіі ў перакладах на беларускую мову «Пад крыламі дракона...». Такі падарунак — сапраўдны праява духоўнага адзінства нашых народаў, нашых культур, нашых нацыянальных літаратур.

Палёты наяве

Да 8 кастрычніка ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага можна ўбачыць выстаўку пад назвай «Шлях». Яна прысьвечана 60-годдзю члена Беларускага саюза мастакоў, лаўрэата прэміі Саюзнай дзяржавы дзеячам літаратуры і мастацтва Сяргея Гумілеўскага. Чакана, што прадстаўлены і творы яго бацькі — народнага мастака Беларусі Льва Гумілеўскага, які пайшоў з жыцця два гады таму. Мастакамі здзейснена вельмі шмат сумесных праектаў, творчасць сына амаль ніколі не разглядаецца ў адрыве ад спадчыны бацькі. Здаецца, ужо прыйшоў час для адасаблення, для размежавання творчасці гэтых няхай сабе і шмат у чым падобных аўтараў. Калі гэта не выяўлена на выстаўцы, паспрабуем зрабіць мы — гэтым разам паразважаем пра зробленае Сягеем Львовічам, а наступным успомнім Льва Гумілеўскага.

Шмат гадоў Сяргей Гумілеўскі працуе над увекавечаннем вобразаў выбітных дзеячаў культуры, пераважна айчынай. Ён не завастрае ўвагу на асобнай сферы, хоць многія беларусы ведаюць яго найперш па адлюстраваных абліччаў Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, а яшчэ, напрыклад, Кірылы Тураўскага, Ефрасіні Полацкай, Францыска Скарыны... Сапраўды, да творчасці літаратараў і асветнікаў ён звяртаецца, здаецца, крышачку часцей. Між тым займаюць скульптура і постаці, знакавыя для іншых відаў творчасці. Яго цікавяць кампазітар Станіслаў Манюшка, мастак Фердынанд Рушчыц, арыст Валерыя Глушакоў, архітэктар Ян Марыя Бернардоні, грамадска-палітычны дзеяч, пісьменнік і гісторык Вацлаў Ластоўскі... Большасць — творцы адносна далёкага мінулага; дзеячы эпох, болей блізкіх сучасніку, сустракаюцца ў творчасці скульптара радзей.

Неабякавы мастак да зборных ці адцягнутых вобразаў. Тут яму адкрываецца быццам яшчэ большая прастора для алегоры — ён выяўляе мары з

«Коннік», 1997 г.

дапамогай каменя («Мары», 2010) і абуджэнне з дапамогай дрэва («Абуджэнне», 1996), здольны ў бронзе паказаць радасць дзяцінства («Дзяцінства», 2016) ці нястрымнасць юнацтва («Юнацтва», 2000)... Насамрэч, выбар Сягеем Гумілеўскім матэрыялу для

«Справедліва», 1995 г.

выканання твора — тэма для асобнай гаворкі. У кожнага, натуральна, свая спецыфіка, але, вызначаючыся з тым ці іншым матэрыялам, скульптар ужо закладае пэўнае выказванне, папярэдне перадае задуму і адчуванні. Так, адметна, што «Партрэт маці» (1988) выкананы з дрэва, а скульптура «Партрэт сястры» (1983) — паказана зусім яшчэ дзяўчынка — створана з мармуру. Нетыповыя рашэнні, за якімі стаяць перыпетыі славных ад чужых вачэй міжасобных адносін...

Вельмі добра характарызуюць творчасць Сяргея Гумілеўскага імкненне да ўзнёсласці, паэтычнасці і, нягледзячы на статыку некаторых кампазіцый, адлюстраванне руху, часам ледзь прыкметнага, як сведчання ўнутранай сілы

«Фердынанд Рушчыц», 2019 г.

выдуманых герояў ці рэальных асоб. Гэта счытваецца і ў некаторых з апошніх работ. «Багдановіч-гімназіст» (2022) выглядае толькі на момант сцішаным; яшчэ хвіліна — і паэт пачне працу. Постаць дойліда Іаана (твор 2016 года) імкнецца ўвіль, да вяршынь зробленага чалавекам. Скульптура «Палёт» (2023) — адна з найбольш яскравых на выстаўцы — гаворыць сама за сябе: рух, імпульс, нават супраціўленне...

Увогуле ж, «Шлях», які быццам падсумоўвае створанае Львом Гумілеўскім і рэзюме зробленае Сягеем Гумілеўскім на дадзеным этапе, прадстаўляе больш за 70 твораў з калекцыі юбіляра, Нацыянальнага мастацкага музея і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Ацаніць ёсць што — паспейце наведаць экспазіцыю ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага і зрабіць свае высновы аб тым, якой дарогай ішоў скульптар і як (ці?) змянілася яго творчасць на працягу апошніх некалькіх дзесяцігоддзяў.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

звартная сувязь

У віхурах залатой лістоты

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі». Літаратурны партрэт і публіцыстычная перадача Настасі Ермалюк «Свет мастацкага слова» з сучаснымі пісьменнікамі.

У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча з настаўнікамі, членам Саюза пісьменнікаў Беларусі Жанай Міклашэвіч.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з навінкамі беларускіх выдавецтваў.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях старонкі рамана Дафны Дзюмар'е «Рэбэка». У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — «Адна на падмостках» Івана Шамякіна. Па суботах — перадача «Літаратурныя гісторыі» з апавяданнямі айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — вершы Валяціна Таўлая. У перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхадныя — спектакль «І зноў сустрэча з юнацтвам» паводле твора Аляксандра Арбузава.

Для юных прыхільнікаў мастацкага вясчання з панядзелка да пятніцы ў межах праекта «Дасціпныя. Настомныя. Кемлівыя» — казка Кацярэны Хадасевіч-Лісавой «Прыгоды лісачкі Красуні». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

24 верасня — 130 гадоў з дня нараджэння Паўліны Мядзёлкі (1893—1974), беларускага дзеяча культуры, мемуарысткі, заслужанага дзеяча культуры БССР.

24 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Барыса Нічкава (1938—2018), беларускага музыканта-габаіста, педагога, заслужанага артыста БССР.

25 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Сяргея Грахоўскага (1913—2002), беларускага празаіка, паэта, перакладчыка, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

26 верасня — 120 гадоў з дня нараджэння Дзмітрыя Арлова (1903—1969), беларускага акцёра, рэжысёра, народнага артыста Беларусі.

27 верасня — 120 гадоў з дня нараджэння Веры Харужай (1903—1942), публіцыста, дзеяча рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, арганізатара патрыятычнага падполля ў Віцебску ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

28 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння

Арсэна Лавовіча (1923—2015), беларускага тэатразнаўца.

29 верасня — 200 гадоў з дня нараджэння Уладзіслава Сыракомлі (сапр. Кандратовіч; 1823—1862), польскага і беларускага паэта, драматурга, перакладчыка, крытыка, краязнаўца.

29 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Якава Парэцкага (1913—1992), беларускага літаратуразнаўца, перакладчыка, мовазнаўца.

29 верасня 65-годдзе святкуе Адам Глобус

(сапр. Адамчык Уладзімір Вячаслававіч; 1958), беларускі паэт, празаік, мастак.

29 верасня — 70-годдзе адзначае Любоў Красеўская (1953), паэтэса.

30 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Алены Рынковіч (1923—2001), беларускай актрысы, заслужанай артысткі БССР.

30 верасня 75-годдзе адзначае Уладзімір Грамовіч (1948), беларускі акцёр, заслужаны артыст БССР.

Календар падрыхтаваны
БДАМЛМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

22 верасня — у бібліятэку № 8 імя Максіма Багдановіча (вул. Даўгабродская, 12) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго. Пачатак у 11.00.

22 верасня — на творчую сустрэчу «Адзінствам мы моцныя» з Тамарай Кавальчук, якая абудзецца ў Мінскім механіка-тэхналагічным каледжы (вул. Казінца, 19). Пачатак у 17.00.

26 верасня — у дзіцячую бібліятэку № 16 (вул. Якубоўскага, 31) на творчую сустрэчу з Дзмітрыем Нікалаевым. Пачатак у 12.00.

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індыксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготы для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготы.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друк 21.09.2023 у 11.00
Ум. друку арж. 3,72
Наклад — 670

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2084
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказы сакратар — 377-99-73
адзелны крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16